

DET TILLRÄTTAVISANDE SAMTALET I ÅBO

En fenomenografisk undersökning av myndighetsverksamheten i Åbo

Simeon Sundman

11/2018

Författare	Examen	
Simeon Sundman	Polis (YH)	
Publikationens namn	Offentlighetsgrad	
Det tillrättavisande samtalet i Åbo. En fenomenografisk undersökning av myndighetsverksamheten i Åbo.	Offentlig	
Handledare	Lärdomsprovets form	
Sebastian Stark och Sabina Jordan	Undersökande lärdomsprov	
Referat		
<p>Syftet med denna undersökning är att utreda myndighetsrepresentanters uppfattningar om tillrättavisande samtal i Åbo. Tillrättavisande samtal ordnas när en minderårig person blir misstänkt för brottet <i>straffbart bruk av narkotika</i>. Undersökningen kan bidra till utvecklandet av arbetsmodeller och till ett mer effektivt myndighetssamarbete.</p> <p>Undersökningens metodologiska utgångspunkt är fenomenografisk och hermeneutisk. I undersökningen har det studerats fyra informanters uppfattningar om verksamheten kring det tillrättavisande samtalet och om myndighetssamarbetet som tillhör. Materialet har samlats in genom tre kvalitativa, semistrukturerade intervjuer med myndighetsrepresentanter för åklagarämbetet, polisen och för socialvårdsmyndigheten. Materialet från intervjuerna har analyserats och jämförts med befintlig teori om ämnet samt med gällande finsk lagstiftning. I analysfasen har textmaterial kategoriserats och bearbetats till logiska sammanhängande helheter som presenterats i undersökningens resultatkapitel. Kapitlet berikas med direkta citat ur informantsvaren som dokumenterats som exempel i resultatet.</p> <p>Resultatet av undersökningen är att verksamheten kring tillrättavisande samtal verkar vara på god nivå i Åbo och att processen ger eftersträvd effekt. Resurserna för arbetet är på en tillfredsställande nivå men man kunde öka på såväl resurserna som också på polisens och socialvårdsmyndighetens delaktighet i samtalen. Resultaten tyder på att utvecklingsbehov finns för att verksamheten inte ska förlora dess verkan. Som största hotbild mot tillrättavisande samtal och dess processer är samhällets utveckling mot liberalare förhållningssätt på narkotikaanvändning.</p> <p>Vidare forskning i ämnet kunde göras genom att undersöka uppfattningar av dem som genomgått processen eller göra en kvantitativ undersökning i vilken man skulle studera mängden återförbrytare efter genomgången tillrättavisande samtal.</p>		
Sidantal	Månad och år då granskningen skett	Lärdomsprovets kod (OPS)
49 + 3 sidor bilagor	November 2018	YH2016lp
Nyckelord		
Narkotika, tillrättavisande samtal, minderårig, uppfattning, myndighet, effekt		

Tekijä	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Simeon Sundman	Poliisi (AMK)	
Julkaisun nimi	Julkisuusaste	
Det tillrättavisaende samtalet i Åbo. En fenomenografisk undersökning av myndighetsverksamheten i Åbo.	Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi	Opinnäytetön muoto	
Sebastian Stark ja Sabina Jordan	Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena on selvittää viranomaisedustajien käsityksiä alaikäisten huume puhutuksista Turussa. Nuorille pidetään syyttäjän johtama puhuttelutilaisuus, kun alaikäistä henkilöä epäillään huumausaineen käyttörikoksesta. Tutkimus voi myötävaikuttaa työmallien kehittämiseen sekä viranomaisyhteistyön tehostamiseen.</p> <p>Tutkimuksen metodologinen suuntaus on fenomenografinen ja hermeneuttinen. Tutkimuksessa on selvitetty neljän tietolähteen käsityksiä puhutteluiden toiminnasta ja siihen liittyvästä viranomaisyhteistyöstä. Aineisto on kerätty kolmesta kvalitatiivisesta, semistrukturoidusta haastattelusta, syyttäjänviraston, poliisin ja sosiaaliviranomaisedustajien kanssa. Haastattelujen tuottama materiaali on analysoitu ja sitä on verrattu jo olemassa olevaan teoriaan sekä voimassa oleviin lakeihin. Analyysissa materiaali on kategorisoitu ja työstetty loogiseksi yhteenkuuluviksi asiakokonaisuuksiksi, jotka esitetään tutkimuksen tuloksessa. Tutkimustuloksia on rikastettu esimerkein, jotka ovat suoria viittauksia tietolähteiden käsityksistä.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittavat, että Turussa nuorten huume puhuttelut ja siihen kuuluvat toiminnot ovat hyvällä tasolla ja tuottavat tavoiteltuja vaikutuksia. Viranomaisten resurssit ylläpitää toimintoja, on puolestaan tyydyttävällä tasolla. Työtä pitäisi lisäresursoida ja poliisin sekä sosiaaliviranomaisten aktiivista osallistumista puhutteluihin tulisi lisätä. Tutkimustulokset osoittavat, että toimintaa on tarpeellista kehittää, ettei se menettäisi antamaansa vaikutusta. Toiminnalle suurin havaittavissa oleva uhkakuva on yhteiskunnan laajeneva liberaali kehitys huumeidenkäytön puolesta.</p> <p>Aihetta voisi tutkia lisää perehtymällä menetelmän läpikäyneiden kanssa heidän käsityksiinsä huume puhuttelujen toiminnasta tai toteuttaa kvantitatiivinen tutkielma niiden rikoksen uusijoiden määrästä, jotka ovat jo kertaalleen läpikäyneet prosessin.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytekoodi (OPS)
49 + 3 liitesivua	Marraskuu 2018	YH2016lp
Avainsanat		
Huumausaine, nuorten huume puhuttelu, alaikäinen, käsitys, viranomainen, vaikutus		

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Syfte	2
1.2 Undersökningens disposition	5
1.3 Avgränsning	6
1.4 Centrala begrepp	6
1.5 Tidigare forskning	6
1.6 Föreskrifter	8
2 Metodologiska utgångspunkter	9
2.1 Fenomenografi	9
2.2 Hermeneutik	10
3 Material och metod	11
3.1 Materialinsamling	11
3.2 Analys av material	15
3.3 Forskningsetiska principer	16
3.4 Undersökningens reliabilitet och validitet	17
4 Straffbart bruk av narkotika	18
4.1 Lagstiftning och anvisningar	18
4.2 Statistik	21
5 Tillrättavisande samtal	23
5.1 Vad tillrättavisande samtal går ut på	23
6 Resultat	26
6.1 Tillrättavisande samtalens verkan och målsättningar	26
6.2 Myndighetsrollen i samtal	30
6.3 Förbättringsförslag	33
6.4 Uppfattningar om hotbilder	37
6.5 Myndighetssamarbete och resurser	39
7 Sammanfattning och diskussion	43
Referenser	46
Figurer	49
Informanter	49
Bilagor	50

1 Inledning

Det är viktigt att unga personer blir mer medvetna om *narkotika* och *narkotikaklassade ämnen* och deras faror. Med *faror* avser jag narkotikans påverkan på människan både fysiskt och psykiskt samt de straffrättsliga påföljderna. Det diskuteras hur unga personer i dag dricker mindre alkohol i förhållande till vad tidigare generationer gjort (Raitasalo, K., Simonen, J., Tigerstedt, C., Mäkelä, P. och Tapanainen, H., 2018). Det har blivit vanligare att rattfyllerister kör påverkade av narkotika istället för alkohol. Enligt Trafikskyddets undersökning 2015 så körde 22 procent av rattfylleristerna 2014 i Finland under påverkan av narkotikaklassade ämnen, vilket utgjorde en ökning på 30 procent under 2011 – 2014 (Trafikskyddet, 2015). Unga är känsliga för influenser under sin uppväxt och de vill gärna pröva på nya saker, söka spänning och finna sina egna gränser. Behovet att utforska och tänja på gränser hör till de flesta ungdomars uppväxt och till processen att bli självständig. Narkotikans förekomst i samhället ökar och därmed ökar även risken för att unga kommer i kontakt med narkotika (Institutet för hälsa och välfärd, 2015).

Enligt en undersökning som är fokuserad på unga i finska grundskolor och i andra stadiets utbildningar 2013 under namnet *Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-2013 – Kouluterveyskyselyn tulokset* (min översättning: Ungas välmående i Finland 2000-2013 – Skolhälsoenkät.) framgår det att 10 procent av grundskolans elever, 14 procent av gymnasiestuderande och 20 procent av de som studerar på yrkesskolor har prövat på droger. (Luopa, m.fl., 2013, s. 75.) Rapporten är framställd av Institutet för hälsa och välfärd 2014.

När det är frågan om brottsrubriceringen *straffbart bruk av narkotika* poängteras *minderårigas* särställning. Av åklagaren krävs noggrant övervägande att tillgripa med andra åtgärder än straffutmätning. Enligt lag skall det ordnas ett enskilt samtal för personer under 18 år när personen för första gången blir *misstänkt* för straffbart bruk av narkotika. Samtalets målsättning är att avstå från straffpåföljd och åtal för att i stället ge en muntlig anmärkning. Avsikten med förfarandet är att så snabbt som möjligt ingripa i ungas narkotikaanvändning och att förhindra att unga stämplas som narkotikabrottslingar. I samtalen bör åklagare, polis, socialmyndighetens representanter och vårdnadshavare närvara. Under tillfället är avsikten att så ingående som möjligt klargöra handlingens brottsliga karaktär för den unga och med beaktande av den ungas livssituation överväga

lämpliga åtgärder. I slutet av samtalet kan åklagaren bestämma om *åtalseftergift*.¹ Om den unga inte uppenbarar sig till samtalet eller om det på andra sätt framkommer i samtalet att *åtalseftergift* inte är avsiktligt kan den unga få ett bötesstraff. (Droglänken, 2005.)

För att tillrättavisande samtal skall ge resultat och uppnå sitt syfte att lära unga om de allvarliga riskerna relaterat till narkotika och narkotikabrottslighet, behövs fungerande system och *myndighetssamarbete* (Päihdelinkki, 2012.) Unga kan vara nervösa före samtalet och därför är det viktigt att samtalen känns trygga för de unga och att tillfällena är väl ordnade och ledda. I samtalen är unga utsatta för kritik, eftersom deras ageranden har lett till situationen och myndigheterna bedömer ungas ageranden under samtalet. (Riksåklagarämbetet 2006:1.)

Före det går att ordna ett tillrättavisande samtal måste vissa kriterier ha uppfyllts. Dessa kriterier är att man ska vara minderårig, 15–17 år, och misstänkas för brott med rubriceringen *straffbart bruk av narkotika*. Tillrättavisande samtal är åklagarledda tillfällen där det beslutas om påföljder för oönskat beteende hos minderåriga personer. (Riksåklagarämbetet 2006:1.) Tillrättavisande samtal är den avslutande delen av en längre arbetsprocess och redogörs för i kapitel 5.

Brottsärendet genomgår den så kallade normala straffprocessen för alla brottmål. Processen börjar med att det uppkommit skäl att misstänka att ett brott begåtts, varefter man börjar en förundersökning i ärendet. Förundersökningen görs i samarbete mellan polisen och åklagaren. När förundersökningen är klar skickas ärendet till åklagaren för åtalsprövning. Åklagaren beslutar om åtal väcks i ärendet eller om det beslutas om *åtalseftergift*. Åklagarens plikt är att se till att det straffrättsliga ansvaret realiserar och att parternas rättskydd och allmänna intressen beaktas. Om åtal väcks i ett ärende, förs saken vidare till tingsrätten för en rättegångsbehandling. (Oikeusministeriö, u.å.)

1.1 Syfte

När någon gjort sig skyldig till straffbart bruk av narkotika kan det behandlas utanför en domstolsbehandling. Då är det frågan om strafföreläggande som polisen ger kunden och som *åklagaren* fastställer. År 2001 förnyades paragrafen om straffbart bruk av narkotika

¹ *Åtalseftergift* innebär att vid vissa mindre förseelser och vid brott som begås av ungdomar under 18 år kan åklagaren frångå sin skyldighet att åtala (Åklagare, u.å.).

till att brottet inte automatiskt leder till böter utan det ger rum för alternativa påföljder. De alternativa påföljderna skulle främst gälla två specialgrupper, minderåriga och de som anser sig vara i behov av vård för sitt narkotikaberoende. Påföljden för minderåriga personer är ett tillrättavisande samtal som ordnas på åklagarens initiativ. Även vuxna personer kan undvika strafföreläggande, men det krävs att på fallet kan tillämpas obetydlighetsgrunder som avses i strafflagens 50 kapitel 7§ om åtgärdseftergift (se kapitel 4.1). Polisen kan inte meddela åtgärdseftergift med stöd av strafflagens 50:7§, men har möjlighet att i de allra lindrigaste fallen av straffbart bruk av narkotika meddela åtgärdseftergift och ge en anmärkning enligt bestämmelser i förundersökningslagen. (Riksåklagarämbetet 2006:1.)

I det tillrättavisande samtalet deltar tre myndighetsrepresentanter: åklagaren som leder samtalet, *polisen* och *socialvårdsmyndigheten*. Andra deltagare är den unga personen som samtalet gäller med dess vårdnadshavare och en eventuell stödperson om personen så önskar. Åklagaren ordnar och leder samtalet för att uppnå samtalets syfte. Syftet är att åklagaren gör en rättslig bedömning om åtalseftergift på basis av det tillrättavisande samtalet. Åklagaren kan även besluta om att ge den minderåriga personen ett *bötesstraff*. (Riksåklagarämbetet 2006:1.)

Jag har undersökt Åbo huvudpolisstations verksamhet gällande tillrättavisande samtal. Undersökningen efterlyser eventuella brister och utvecklingsmöjligheter i verksamheten, det vill säga i ordnandet, i myndighetssamarbetet och i resultaten av samtal. I undersökningen strävar jag till att undersökningen fungerar som ett stickprov i hur tillrättavisande samtal fungerar. Speciellt betraktande myndighetsverksamheten där undersökningens tyngdpunkt ligger.

Jag har valt att undersöka ämnet för att utreda nuvarande verksamhetsmodeller och för att kunna bidra till utvecklandet av polisens arbetsstrategier. Idén om att undersöka tillrättavisande samtal fick jag då jag läste till en tentamen. När jag läste om att det ordnas tillrättavisande samtal för unga, med avsikt att få dem mer medvetna om narkotikaanvändningens negativa sidor, fick jag tanken om att det här kunde vara något som jag skulle kunna undersöka. Ämnet verkade intressant, mångnyanserat och tidigare liknande forskning i ämnet saknades. Jag är medveten om att min undersökning är en fallstudie som ger en uppfattning om verksamheten i Åbo. Fallstudie definieras som en undersökning som fokuserar på en detaljerad analys av ett enda fall, till exempel

organisation eller situation (Bryman, 2004, s. 466). Narkotika i kombination med polisens förebyggande arbete är något som är värt att undersöka, eftersom det framgår av polisens statistik att narkotikaanvändningen ökar i Finland, se kapitel 4.2 figur 2.

Den första konkreta kontakten med narkotika fick jag under min arbetspraktik i fältövervakningsgruppen. Gruppen har narkotikaanvändare och narkotikahandel på gatorna som fokus. Arbetsperioden inom gruppen gav en bra uppfattning om hur mycket narkotika det rör sig ute på gatorna bland människor. Då man upplevt hur narkotika rör sig bland människor, förstärkte det tanken om hur viktigt det är att i ett tidigt skede ingripa i ungas narkotikaanvändning. Att ingripa med ett tillrättavisande samtal kan få unga att förstå och undvika den så kallade onda cirkeln. Med den onda cirkeln avses i det här sammanhanget en livssituation där personen ifråga ständigt fortsätter med ett oönskat beteende, utan att lyckas bryta cirkelns bana.

I undersökningen har intervjuats de myndighetsaktörer som deltar i tillrättavisande samtal. Myndigheterna som samarbetar i ärendet är åklagare, polis och socialvårdsmyndigheten. Det utfördes tre *kvalitativa intervjuer* med myndighetsrepresentanterna. Undersökningen inriktar sig på att få kännedom om myndighetsrepresentanternas uppfattningar om *tillrättavisande samtal* i Åbo: hur samtalen ordnas, hur effektiva de anses vara och om möjliga förbättringsförslag i själva samtalen. I undersökningen granskas även förbättringsförslag i samtalens ordnande och i samarbetet mellan de tre samarbetande myndigheterna.

Det finns behov att undersöka ämnet för att bilda fungerande modeller till samtalen och på så vis kan myndigheterna uppnå resultat bland ungdomarna. Att ungas attityder och ageranden ändras från oönskat beteende till önskat beteende gynnar hela samhället, eftersom unga är Finlands framtid. I och med den finska åldersstrukturens utveckling kommer den unga generationen att spela stor roll i vår framtid. (Kyllönen, 2017.)

Genom mina undersökningsresultat önskar jag att fler polisdistrikt och orter i Finland kan granska sina verksamhetsmodeller gällande tillrättavisande samtal. På detta sätt kan min undersökning eventuellt bidra till att proceduren med samtalen utvecklas på flera håll i Finland. Utvecklingen kan eventuellt ha förebyggande verkan på ungdomars narkotikaanvändning i hela landet och inte endast i Åboregionen.

Syftet med min undersökning är att utreda åklagarens, polisens och socialvårdsmyndighetens *uppfattningar* om verksamheten kring tillrättavisande samtal.

Mina undersökningsfrågor är:

1. Hur upplever polisen, åklagarämbetet och socialvårdsmyndigheten i Åbo att de tillrättavisande samtalens mål uppnås och ger effekt?
2. Kan verksamheten kring tillrättavisande samtal i Åbo utvecklas eller effektiveras och vilka faror kan verksamheten möta i framtiden enligt myndighetsrepresentanterna?
3. Hur upplever åklagarens, polisens och socialvårdsmyndighetens representanter att det finns resurser för arbetet och hur fungerar myndighetssamarbetet i de tillrättavisande samtalen i Åbo?

1.2 Undersökningens disposition

Undersökningen är uppdelad och strukturerad i sju helheter. I kapitel 1 får läsaren en inblick i undersökningen och i ämnesvalet. Kapitel 2 behandlar de metodologiska utgångspunkterna, det vill säga fenomenografi och hermeneutik. Kapitel 3 är material och metodkapitlet som behandlar undersökningens process. I kapitlet redogörs för material och metodvalen som en logisk följd till fenomenografin. I kapitlet diskuteras även undersökningens tillförlitlighet samt etiska principer. I kapitel 4 som består av teori beskrivs bakomliggande faktorer och tidigare forskning i ämnet. Undersökningens kapitel 5 förklarar tillrättavisande samtal i dess helhet. I undersökningens resultatdel i kapitel 6 redogörs och analyseras myndighetsrepresentanters intervjuvar. I resultatdelen presenteras och jämförs bakgrundsinformation med ny information som de kvalitativa intervjuvaren framfört. Kapitel 7 som utgör undersökningens sista del omfattar sammanfattning och diskussion kring undersökningen och materialet som har lyfts fram. I slutdelen diskuteras undersökningsresultaten, hur syftet med undersökningen har uppnåtts och ges förslag för fortsatt undersökning i ämnet.

1.3 Avgränsning

Jag har valt att lägga fokus på Åbo huvudpolisstation och dess verksamhetsområde, eftersom jag utförde min arbetspraktik vid Åbo huvudpolisstation och därmed kom i kontakt med regionens ungdomar. Därför ville jag ha en bredare kunskap om hur tillrättavisande samtal fungerar där. Avgränsningen till att gälla endast Åbos verksamhet är nödvändig eftersom jag undersökte ämnet ensam.

Tillrättavisande samtal ordnas och leds av åklagare. I undersökningen fokuseras på verksamheten i Åbo och därmed Åklagarämbetet i Västra Finland. Det huvudsakliga verksamhetsstället för Västra Finlands Åklagarämbete är Åbo. Servicebyråer finns också i Björneborg och i Raumo. (Riksåklagarämbetet, 2014.)

1.4 Centrala begrepp

I undersökningen benämns personer som deltar i och genomgår processen med tillrättavisande samtal ofta som unga personer. I den här undersökningen betraktas unga personer som 15–17 åriga personer som är straffansvariga. Ungas straffansvar definieras i undersökningens kapitel 4.

Övriga viktiga begrepp är till exempel *myndighetssamarbete*, *straffbart bruk av narkotika*, *åtalseftergift*, *fenomenografi* och *myndighetsuppfattning*.² Begreppen definieras på ställen där de förekommer i undersökningen.

1.5 Tidigare forskning

Tidigare undersökningar som gjorts i Finland med korrelationer till mitt ämne är Sofia Holms och Tia Lindholms gemensamma kandidatuppsats från Yrkeshögskolan Arcada under namnet *Riskfaktorer vid ungas missbruk – ur ett socialpedagogiskt perspektiv* (2017). Syftet med deras undersökning har varit att reda ut riskfaktorer som kan bidra till ungas drogtestande. Resultatet tydde på att psykiska svårigheter, uppväxtmiljön och attityder mot droganvändning ökar mest risken för unga att utveckla ett missbruk. Holms

² Med myndighetsuppfattning avser jag en persons åsikt som arbetar inom en myndighet och agerar under tjänsteansvar.

och Lindholms undersökningsresultat jämförs i resultatkapitlet 6.5 med informanternas uppfattningar och åsikter.

Johanna Hailis kandidatuppsats behandlar ungdomars attityder gentemot rusmedel. Haili har utexaminerats från Yrkehögskolan Novia och skrivit en kandidatuppsats med namnet *Föräldrar, ungdomar och rusmedel: en kvalitativ studie om föräldrars erfarenheter om klientskap vid Håven-Hjälpestation för missbrukande ungdomar* (2014). Hailis undersökning innehåller relevant vetenskaplig fakta som delvis utnyttjas i resultatkapitlet. Undersökningsresultaten jämförs med varandra samt med informantsvar och av dem kan teorier bildas och slutsatser dras.

I Sverige har Oscar Fjällström skrivit ett lärdomsprov i Mälardalens högskola som heter: *Användningen av narkotika bland ungdomar: Är den beroende av hur mycket alkohol de konsumerar?* Undersökningen har publicerats 2017. Fjällströms resultat visade att ungdomar som inte konsumerar alkohol inte heller använder narkotika i större utsträckning. De unga som konsumerar mer alkohol, använder också narkotika i större utsträckning.

Håkan Bergström och Andreas Lundberg har gjort en undersökning i Sverige med namnet *Unga kvinnors missbruk av narkotika*. Undersökningen är ett lärdomsprov från Umeå Universitets Polisutbildningslinje från 2006. Undersökningen är avgränsats att gälla 15–20 åriga kvinnor och om det finns en ökning i den åldersklassens narkotikabruk. Resultatet de fick var att det skett en ökning i narkotikamissbruket hos 15–20 åriga kvinnor på senaste tio åren.

De ovan presenterade undersökningarna från Sverige utnyttjas och inkluderas i den här undersökningens resultatdel. Främst används resultat som går att implicera och har korrelation till Finland och finska angelägenheter. En del av de svenska undersökningsresultaten grundar sig på statistik och fakta från Sverige och har därför medvetet lämnas utanför.

Institutet för hälsa och välfärds utvecklingschef Tuukka Tammi har skrivit en artikel med namnet *Huumeongelmien ehkäisy periaatteita* (min översättning: Principer för att förebygga narkotikaproblem.) som publicerats 8.9.2015 på päihdelinkki.fi nätsidan. I artikeln skriver Tammi om olika principer som är nödvändiga för att förebygga

narkotikaproblem. I artikeln uppmärksammar Tammi bland annat bemötandet av unga, myndigheternas roll och myndighetssamarbete, vilket gör att artikeln är av betydelse i undersökningens resultatkapitel.

Narkotika är i en stor omfattning ett diskuterat, omskrivet och ett allt mer utforskat ämne. Det finns många åsikter, artiklar och forskning kring ämnet som jag utnyttjar som teoribakgrund i min undersökning. Stora antal informationskällor medför även risker. Det är viktigt att kunna särskilja och välja vad som är en nyttig och informationsrik källa och vilka som inte uppfyller kraven på vetenskaplig litteratur. Jag har gjort en källkritisk innehållsanalys av varje använd källa.

1.6 Föreskrifter

År 2014 begicks cirka 22 000 narkotikabrott i Finland av vilka närmare 14 000 med brottsrubriceringen *straffbart bruk av narkotika* (Institutet för hälsa och välfärd, 2016). I bestämmelserna om straffbart bruk av narkotika som förnyades och trädde ikraft 1 september 2001 har riksdagen framhåvt att två grupper av narkotikaanvändare ska särbehandlas i straffförfaranden. De särbehandlade grupperna är ungdomar under 18 år som för första gången påträffas för *straffbart bruk av narkotika* och vuxna som är villiga att söka vård för sitt narkotikaberoende. (Riksåklagarämbetet 2006:1.)

När en minderårig person blir för första gången fast för straffbart bruk av narkotika ska det hållas ett tillrättavisande samtal, oberoende av vilka narkotikaklassade ämnen personen blivit fast för. Om en ung person i samma ärende blir misstänkt för andra brott utöver brottsrubriceringen *narkotikabrott* eller *straffbart bruk av narkotika* är det ändamålsenligt att hålla ett tillrättavisande samtal endast i vissa fall. Fallen är sådana, i vilka åklagaren anser det vara möjligt att besluta om åtalshelftergift och om att ge anmärkningar för alla brott som inkluderas i ärendet. Lagen om rättegång i brottmål 1:7§ ger omfattande möjligheter till åtalshelftergift eftersom det är frågan om unga minderåriga personer. (Riksåklagarämbetet 2006:1.)

Lagparagrafen i lagen om rättegång i brottmål 1:7§ som definierar åklagarens möjligheter att besluta om åtalshelftergift i ett ärende.

Åklagaren får meddela åtalseftergift

1) när det misstänkta brottet inte kan väntas medföra ett strängare straff än böter och det misstänkta brottet som helhet bedömt måste anses vara ringa med hänsyn till dess menlighet eller den misstänktes skuld, sådan den misstänktes skuld framgår av det misstänkta brottet, samt

2) för ett misstänkt brott vid vilket den som misstänks för det inte hade fyllt 18 år och som inte kan väntas medföra ett strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader, och som snarare kan anses ha berott på oförstånd eller tanklöshet än på likgiltighet för förbud och påbud i lag. (Lag om rättegång i brottmål 1 kap 1:7§ 22.8.2014/670).

2 Metodologiska utgångspunkter

Fenomenografi är en forskningsmetod med vars hjälp man undersöker människors uppfattningar. Jag har valt fenomenografien som den mest lämpliga forskningsmetoden till min undersökning, eftersom jag tar reda på myndighetsaktörernas uppfattningar. Hermeneutik, det vill säga tolkningslära hänger ihop med fenomenografi och därför definieras även hermeneutik i kapitlet (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2001, s.221).

2.1 Fenomenografi

Fenomenografi är en *kvalitativ forskningsmetod* som utvecklades under 1970-talet. Syftet med en fenomenografisk analys är att analysera hur fenomen i omvärlden uppfattas av människor. Människors uppfattningar ändras genom lärande och utveckling. Följaktligen syftar fenomenografi inte till att finna absoluta sanningar. (Patel & Davidson, 2011, s.32–33.)

Undersökaren använder sig vanligen av kvalitativa intervjuer där informanten beskriver sin uppfattning av ett fenomen med egna ord. Min undersökning är således en fenomenografisk undersökning av informanternas uppfattningar. De kvalitativa intervjuerna transkriberas och sedan analyseras texterna. Fenomenografiska analysen sker i fyra steg: 1) bekanta sig med data och skapa sig ett helhetsintryck, 2) uppmärksamma och lyfta fram likheter och skillnader i intervju svaren, 3) kategorisera uppfattningar i kategorier och 4) att utforma resultat då kategorierna organiseras i relation till varandra. (Patel & Davidson, 2011, s. 32–33.)

Fenomenografi och *hermeneutik* är sammanhängande begrepp och de som undersökningsmetoder har som mål att göra det som man redan vet, känt. Undersökaren framhäver och klargör det som blivit glömt på grund av vanor eller det som har upplevts men inte medvetet tänkts på. (Sarajärvi & Tuomi, 2002, s.35.)

2.2 Hermeneutik

En fenomenografisk undersökning har ofta ett starkt samband med hermeneutik och den *hermeneutiska spiralen*. I boken *Forskningmetodikens grunder* (2011) definieras hermeneutik som ett subjektivt förhållningssätt. Hermeneutiken står för kvalitativa förståelse- och tolkningssystem, i vilka forskaren försöker se helheten i forskningsproblemet och använder sig av sin förståelse, sina tankar, känslor samt sina kunskaper. Hermeneutiken kan förklaras med den *hermeneutiska spiralen*, det vill säga text, tolkning, förståelse, ny textproduktion, ny tolkning och ny förståelse. Allt detta bildar en helhet som växer och utvecklas, vilket demonstreras med hjälp av figur 1.

Figur 1. Bild på den hermeneutiska spiralen. Ur: *Mer om positivism och hermeneutik. Föreläsningmaterial, Sabina Jordan 2016.*

Hermeneutiken grundar sig på tolkning av litteratur, bilder, religion och handlingar. Undersökningsobjektet betraktas subjektivt från undersökarens egen förståelsehorisont. Förståelsehorisont kan beskrivas som förförståelse, förhandskunskaper som undersökaren har om det han eller hon läser. Med hjälp av hermeneutik försöker man förstå och tolka

helheten av det undersökta. Förförståelsen, tankar, intryck, känslor och kunskaper samspelar i tolkningen. (Patel & Davidson, 2011, s. 28–34.)

Hermeneutik innebär att undersökaren förstår en annan persons handlingar och det viktigaste sättet att göra det är genom språket. Om det finns stora skillnader mellan betydelser i språket, till exempel i uttryck och definitioner av begrepp, förorsakar det dålig förståelse. Språk och dialog mellan människor spelar stor roll i hermeneutisk forskning. (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2001, s. 222.)

3 Material och metod

I det här kapitlet redogörs för mina val av undersökningsmetoder och på vilka sätt metoderna har använts. Till en början presenteras hur jag samlat in materialet till undersökningen. Kapitlet fortsätter med en förklaring av hur materialet har analyserats för att bilda undersökningens resultat. Kapitlet innefattar redogörandet för *forskningsetiska principerna* och hur de har tagits i beaktande. I slutdelen av kapitlet behandlas undersökningens *reliabilitet* och *validitet*.

3.1 Materialinsamling

Inom forskning är det vanligt att kvalitativa metoder tillämpas och tolkas på grund av många olika synsätt. Kvalitativa forskningars syfte är att skaffa en annan och djupare kunskap än den splittrade kunskap som ofta fås ut av kvantitativ forskning. Kvantitativ forskning innebär mätningar vid datainsamling, statistiska bearbetningsmetoder och analysmetoder. Formuleringen av undersökningsproblemen avgör ofta vilken metod som tillämpar sig bäst, kvalitativa eller kvantitativa. Kvalitativ bearbetning består av att arbeta med textmaterial, i form av utskriven text, baserade på intervjuer, videoinspelningar, observationsanteckningar eller en bok. Under datainsamlingen är det viktigt att dokumentera tankar som dyker upp och göra så kallade löpande analyser under undersökningens gång. Produkten av en kvalitativ bearbetning är vanligtvis en text där citat från intervjuer samspelar med kommentarer och tolkningar. Texten har en balansgång mellan citat och kommentarer, miljön och stämningen av materialinsamlingen beskrivs och textprodukten görs tillgänglig för läsaren. Det är av vikt att redovisa hur undersökaren

metodiskt gått tillväga vid bearbetningen, eftersom metoden inte är bestämd och läsaren måste kunna ta del av undersökarens tillvägagångssätt. (Patel & Davidson, 2011, s. 12–14.)

En av hörnstenarna i kvalitativ undersökning är empirisk metodik i två steg, det vill säga genom informantintervjuer bildas material som steg ett. I det andra steget analyseras materialet som uppstått av informanternas uppfattningar, kommentarer och motiveringar. (Rantanen & Vesala, 2007, s. 11–15.) Vid intervjuer bestämmer graden av intervjufrågornas *standardisering* och *strukturering* vilken typ av intervju det är frågan om. Frågor med låg standardisering och strukturering kallas ostrukturerade eller öppna intervjun. I dem lämnar man mycket ansvar och utrymme för informanten att tolka och svara. Vid helt standardiserade och strukturerade intervjuer ställs lika frågor i samma ordning för informanterna, till exempel i en enkät. Semistrukturerade intervjuer är en blandning mellan de nämnda intervjumetoderna. Med detta menas att undersökaren har gjort en lista över teman som ska behandlas, men informanten har stor frihet att svara. I semistrukturerade intervjuer kan frågorna förekomma i en bestämd ordning med det är inte nödvändigt. (Patel & Davidson, 2011, s. 73–83.)

Till min undersökning har jag samlat in material genom tre kvalitativa semistrukturerade intervjuer. Jag har intervjuat fyra informanter som representerar varsin myndighetsaktör för att få svar på mina undersökningsfrågor. Fördelningen av informanter är följande: en åklagare, en polisman och två representanter för socialmyndigheten. Jag planerade på förhand väl uttänkta frågor och intervjuerna utfördes enskilt med varje myndighet. Myndighetsaktörerna har representerats av erfarna informanter som arbetar med arbetsuppgifter som tangerar undersökningens ämne och har god expertis inom området. Informant A, som representerat åklagarämbetet, har arbetat med narkotikaärenden i cirka tjugo år. Informant B representerar polisen och har över tjugo års arbetserfarenhet av narkotikarelaterad brottslighet. Informant C och D representerar tillsammans socialvårdens uppfattningar i min undersökning. Intervjuerna har utförts på finska, eftersom alla informanter som deltog i undersökningen var finskspråkiga. Vid transkriberingen har jag översatt intervju svaren till svenska.

Typiskt för en kvalitativ intervju är att intervjuaren kan variera mellan mer fasta frågeformuleringar och öppna frågor. Fördelen är att man kan anpassa frågorna och deras ordning enligt situationen utan att vara bunden som i ett helt strukturerat och standardiserat frågeformulär. Det här medför att man kan få mer omfattande svar och svar på även andra

frågor. Metoden garanterar inte djupare kunskap om ett fenomen, men man kan definitivt få en bredare bild med fler nyanser och dimensioner. Som undersökare borde man beskriva tillvägagångssätten vid intervjuerna och hur frågorna har ställts. (Ahrne & Svensson, 2017, s. 38.)

Idén med intervju som materialinsamlingsmetod är enkel. När man vill undersöka vad en person tänker eller varför personen gör som den gör, är det klokt att fråga det personligen av personen ifråga. (Sarajärvi & Tuomi, 2002, s.74.) Som intervjuare har jag ställt frågor som på förhand planerats till sådana att de uppfyller kraven för min undersökning och dess syfte. Frågorna är gjorda så att de är enhetliga, relevanta och öppna frågor som inte leder informanten. Frågorna är neutrala och innehåller inte egna åsikter. Intervjuaren skall lyssna tålmodigt, vänligt men intelligent reflekterande på den som talar. Intervjuaren ska inte framhäva auktoritet, ge råd eller argumentera med informanten. (Ahrne & Svensson, 2017, s. 37.)

Semistrukturerad intervju är en central term som är viktigt att förstå, för att kunna uppfatta hur material har samlats till undersökningen. Semistrukturerad intervju innebär att förutbestämda frågor ställs till alla deltagande informanter. Intervjuerna lever enligt situation. Alla informanter får samma huvudfrågor men intervjutillfället utformas enligt informantsvaren. Semistrukturerade intervjuer uppfattas som professionella och mottagande. Utmaningen är att hålla informantsvaren inom ämnet och att undvika övergång till irrelevanta teman. (Sarajärvi & Tuomi, 2002, s. 74–77.)

Före alla intervjuer har informanterna blivit presenterade undersökningens syfte och de har blivit tillfrågade i god tid om deras frivilliga deltagande i undersökningen. Informanterna har fått bekanta sig med intervjufrågorna ett par veckor före intervjutillfällena och även ställa frågor till intervjuaren gällande undersökningen. Före intervjuerna har de forskningsetiska principerna gått igenom och det har upprepats att deltagandet i undersökningen är frivilligt. Mer om de forskningsetiska principerna i kapitel 3.3. Under intervjuerna antecknades de mest väsentliga svaren på papper och intervjuerna spelades in med informanternas samtycke. Anteckningarna och det inspelade materialet var som stöd när intervjuerna transkriberades. Transkriberingarna gjordes inom några dagar efter intervjun för att ha allt det omtalade i färskt minne. Det transkriberade textmaterial uppgick till 25 sidor text. Det inspelade intervjumaterialet sparas i fyra månader efter intervjuerna.

Den första intervjun gjordes med åklagarämbetets representant 20 augusti 2018. Intervjun gjordes på en neutral plats utan yttre störningar i Åbo tingsrätts utrymmen i ett av rummen där det tillrättavisande samtalet ordnas. Längden på intervjun var 57 minuter. Den andra intervjun hölls 21 augusti 2018 på Åbo huvudpolisstation med polisens representant. Intervjun gjordes i informantens arbetsrum och varade i en timme och sju minuter. Socialmyndighetens representanter intervjuades samtidigt 3 september 2018 i deras utrymmen i Åbo där de brukar möta och samtala med sina kunder. Intervjun tog 38 minuter.

Till skillnad från de enskilda representanterna för åklagarämbetet och polisen intervjuade jag två representanter från socialmyndigheten. Eftersom socialmyndighetens representanter ansåg att de jobbar med det här arbetet parvis och diskuterar fall tillsammans, var det av större nytta och vikt att de besvarade frågorna tillsammans på samma gång. Intervjun utfördes enligt samma semistrukturerade form som de två andra intervjuerna. Socialmyndigheternas representanter svarade turvis på de ställda frågorna och kompletterade varandras svar om de kom på något mer att uttrycka sig om. Intervjun höll sin semistrukturerade form och förvandlades inte till en *gruppintervju* med för utspridda och vaga svar. De ställda intervjufrågorna finns med som bilaga i slutet av undersökningen, se bilaga 1 och 2.

Efter tre utförda intervjuer med informanterna ansåg jag att intervjuerna gett nyttig, behövlig och lämplig mängd information som besvarar mina undersökningsfrågor och tjänar undersökningens syfte. När man känner igen svaren och svarsmönstren återkommer, ger nya intervjuer nödvändigtvis inte ny kunskap, utan man har nått en så kallad mättnad (Ahrne & Svensson, 2017, s. 42).

Förhållandet mellan intervjuaren och informanten påverkas av ett flertal faktorer, bland annat personlighet, kön, ålder och även var intervjun sker kan påverka slutresultatet. Samtal i familjemiljö väcker vissa känslor medan en intervju på arbetsplatsen kan få informanten att vilja framstå som en god medarbetare eller chef. (Ahrne & Svensson, 2017, s. 42–43.) I undersökningen har dessa faktorer tagits i beaktande. Det beskrevs ovan att intervjuerna har hållits på arbetsplatser i neutrala arbetsutrymmen. De har varit bekanta och bekväma platser för informanterna och stängda utrymmen så att ingen utomstående kunde störa. I valet av intervjuplatser togs även den faktorn i beaktande att undersökningsämnet handlar om informanternas arbetsuppgifter och är därmed naturligt att

hålla på arbetsplatserna. Då har inte faktorer som Ahrne och Svensson (2017) beskriver om intervjumiljö en lika stor påverkan på objektiva svar och förhållningssätt.

Till största delen svarade alla informanter på samma frågor i samma ordning. Intervjuerna var inte av strikt strukturerad karaktär utan kunde anpassas enligt tillfället. Det här inverkade på att små skillnader i intervjuerna förekom. Skillnaderna påverkade inte resultatet eller tillförlitligheten av undersökningen. De handlade mest om ordningen på hur frågorna ställdes. Alla informanter representerade olika myndigheter och har olika expertisområden, vilket inverkade på att någon informant hade mer att kommentera på en del av frågorna och mindre på en annan. Huvudsakligen kommenterade alla informanter alla ställda frågor och hade motiveringar för sina svar.

Intervjuerna lyckades och gav önskad mängd information. Intervjuaren och informanterna hade motsvarande språkliga kunskaper och kommunikationen fungerade. Förförståelsen i ämnet var tillräcklig för att förstå innebörden av informantsvaren. Uttryck, begrepp och myndighetsterminologi förekom i intervjuerna. På grund av att jag studerar till polis har jag arbetat med likadan terminologi och lagbegrepp som informanterna och därmed var det enkelt att förstå även mer invecklade och definierade informantsvar.

3.2 Analys av material

Informanterna har namngetts enligt bokstäverna A, B, C och D, för att följa de forskningsetiska principerna om *konfidentialitet*. Informanterna hålls anonyma i undersökningen och svaren kan inte ledas tillbaka till dem. Bokstavsordningen har jag beslutat att vara enligt samma ordning som intervjuerna utfördes. A står för åklagarämbetets informant, B för polisväsendets och C samt D bokstäverna för socialmyndighetens informanter.

Jag har undersökt deltagande myndigheters uppfattningar om verksamheten och då är det nödvändigt att uppmärksamma att informanterna har bedömt och uttalat sig om sina egna arbetsuppgifter. Myndighetpersonernas subjektiva uppfattningar framkommer ur informanternas svar. Resultatets objektivitet minskar, men eftersom undersökningen syfte har varit att ta reda på uppfattningar kan svaren anses vara tillförlitliga för syftet. Av informanterna krävs det objektiva förhållningssätt i deras vardagliga arbete som en myndighetsrepresentant och är därför vana att betrakta ärenden objektivt.

Jag har gjort en *kvalitativ innehållsanalys* på informantsvaren som intervjuerna producerade. Kvalitativ innehållsanalys innebär arbete med omfattande textmaterial. Under arbetsprocessen dyker det upp tankar som rör problemområdet och som är viktiga att dokumentera. Inför slutbearbetningen måste textmaterialet läsas igenom flera gånger och texten måste struktureras så att textpartierna hör samman och följer en logisk ordning. Det är upp till undersökaren att finna det mest lämpande arbetssättet. Läsaren måste kunna följa hur undersökaren gått tillväga i sin analys. (Patel & Davidson, 2011, s. 199–122.)

I undersökningen har jag dokumenterat och kategoriserat informantsvaren enligt undersökningens syftesformuleringar. Jag har gjort en *löpande analys* av informantsvaren efter varje intervju. I min analys har jag kategoriserat textmaterial från transkriberingarna och från anteckningarna som gjorts under intervjuerna på papper under specifika temaområden. Temaområdena var enligt följande: 1) de tillrättavisande samtalens mål, verkan och myndighetsaktörernas roll, 2) förbättringar och hotbilder i verksamheten samt 3) myndighetssamarbete och resurser. Kategoriseringen blev även resultatkapitlets mellanrubriker, eftersom de beskriver innehållet i kapitlet väl och ger en tydlig struktur.

Efter intervjuernas analys och sortering under de nämnda teman gick jag igenom teoribakgrunden för undersökningen. Källorna skrev jag på pappret under de temarubriker där de var relevanta att reflektera till. I samband med detta kunde jag granska vad jag har för material och hur de hänger ihop under varje tema. De tankar och den analys som bildades antecknade jag på pappret. Utgående från de här kategoriserade teman som innehöll allt material, började jag utforma det slutliga textmaterialet för undersökningens resultat.

Rapporteringen har sammanställts med citat ur informantsvaren. Materialet som intervjuerna har gett analyseras och jämförs med varandra och med tidigare teoribakgrund av samma ämne samt den rådande finska lagstiftningen och gällande förordningar. Citaten har numrerats börjandes från nummer 1.

3.3 Forskningsetiska principer

De huvudsakliga etiska kraven på undersökningar är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet, 2002). Informationskravet

innebär att undersökaren skall informera berörda informanter om syftet med undersökningen. Samtyckeskravet innebär att informanten själv får bestämma om sin medverkan i undersökningen. Konfidentialitetskravet innebär att uppgifter som fås av enskilda personer skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. Nyttjandekravet innebär att insamlade uppgifter om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål och uppgifterna skall förvaras konfidentiellt. (Patel & Davidson, 2011, s. 62–65.)

De forskningsetiska principerna har följts i min undersökning. Jag har tagit i beaktande att informanter som jag intervjuat hålls anonyma i undersökningen och deras uppgifter förvaras konfidentiellt. Informanterna har blivit informerade om undersökningens syfte och fått själv bestämma om deltagandet. Informanterna delgavs information om var undersökningen publiceras och hur de kan ta del av slutresultatet.

3.4 Undersökningens reliabilitet och validitet

Reliabilitet och *validitet* är två centrala begrepp inom forskning och det är av vikt att en undersökning behandlar innebörden av begreppen. Att behandla och redogöra för undersökningens reliabilitet och validitet, lyfter redan i sig självt undersökningens validitet.

Annika Eliasson (2006) framställer i boken *Kvantitativ metod från början* reliabilitet som pålitlighet. Annika Eliasson menar att undersökningen ska gå att upprepa med samma resultat. Ett praktexempel är en våg, som ger samma resultat då en och samma produkt vägs om och om igen. För att undersökningen kan nå hög reliabilitet bör undersökningen vara oberoende av undersökare och de undersökta enheterna (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2001, s. 40).

I undersökningen har jag tagit reliabilitet i beaktande genom att redogöra för material och metodvalen genom hela undersökningen. Alla källor har hänvisats till i den löpande texten och fullständiga källhänvisningar är uppställda i en gemensam referenslista. Val och påståenden motiveras. Man får inte läsa en tillförlitlig källa okritisk bara för att källan anses vara tillförlitlig. En tillförlitlig, primär källa anses vara publicerad av ett ansett förlag och en ansedd forskare, källan är granskad av kunniga och källan är nyligen utgiven. (Booth, Colomb & Williams, 2004, s.82–84.)

Att veta vad man undersöker, det vill säga validitet, innebär ett samspel mellan vad man säger att man undersöker och vad man faktiskt undersöker (Patel & Davidson, 2011, s. 102). Den valda undersökningsmetoden leder inte i sig självt till information, utan metoden skall väljas enligt hurudan information man vill ha för undersökningen (Jyväskylän yliopisto, 2009).

4 Straffbart bruk av narkotika

I följande kapitel redogörs för finsk lagstiftning som är relevant för det undersökta ämnet. I kapitlet presenteras statistik med hjälp av stapeldiagram och annan viktig information som undersökningen relaterar till.

4.1 Lagstiftning och anvisningar

I Finland har all narkotikaanvändning kriminaliserats. Alla former av narkotikaanvändning och innehav är lagstridigt eftersom lagstiftaren har ansett det ha en förebyggande effekt på användningen. Av samma orsak är lindriga former av narkotikabrott också olagliga, såsom straffbart bruk av narkotika. Narkotikaanvändning har varit kriminaliserat i Finland sedan 1966. I förnyandet av den finska strafflagen 1994 hade lagstiftaren som mål att kunna starkare ingripa i professionell och organiserad narkotikabrottslighet. I samma förnyelse beslöts enligt regeringens proposition (RP 180/1992) att man inte längre för användning av narkotika borde dömas för fängelsestraff, även om brottsrubricering var *narkotikabrott*. (Kinnunen, 2008, s. 74–75.)

I den finska strafflagen definieras när det straffrättsliga ansvaret för personer inom finska landsgränser börjar. Straffansvaret definieras enligt följande.

Ansvarsålder och tillräknelighet

För straffansvar förutsätts att gärningsmannen vid tidpunkten för gärningen har fyllt femton år och är tillräknelig. (Strafflag 3 kap 4§ 13.6.2003/515).

År 2001 förnyades den finska strafflagen (654/2001) och ett nytt delikt i strafflagens 50 kapitel om narkotikabrott infördes, *straffbart bruk av narkotika*. I samband förnyades också 50 kapitlets 7§ om åtalseftergift som gav möjligheten att besluta om åtalseftergift i

fråga om narkotikaanvändning. Minderåriga och de i behov av vård skulle ges speciell uppmärksamhet i beslut om åtalseftergift. Lagstiftarens mål var att ordna tillrättavisande samtal för minderåriga istället för att ge dem bötesstraff. (Kinnunen, 2008, s. 75–76.) Riksåklagarämbetet som ger ut anvisningar åt åklagarämbeten runtom i landet har anvisat att åklagare även kan besluta om åtalseftergift för personer över 18 år. Det här kräver dock att en del villkor uppfylls hos den myndiga personen. Villkoren är att gärningen och narkotikamängden anses vara ringa, personen ifråga är förstagångsförbrytare³ samt bevisligen har sökt vård för sitt narkotikaberoende. (Riksåklagarämbetet 2006:1.)

Åklagaren kan besluta om åtalseftergift för minderåriga även vid grövre brottsrubriceringar än vid *straffbart bruk av narkotika*. Således är tillrättavisande samtal användbara också i samband med andra brott som uppdragas i samband med straffbara bruket. Åklagaren måste då kunna bedöma att alla brott i helheten kan dömas till åtalseftergift för att tillrättavisande samtal skall bli tillämpligt. (Kainulainen, 2006, s. 45.)

Straffbart bruk av narkotika är den lindrigaste klassen av narkotikabrott i den finska strafflagen. Straffbart bruk av narkotika definieras i strafflagen enligt följande:

”Den som olagligen brukar narkotika eller för eget bruk innehar eller försöker anskaffa en liten mängd narkotika, skall för straffbart bruk av narkotika dömas till böter eller fängelse i högst sex månader” (Strafflag 50 kap 2a § 13.7.2001/654).

Strafflagens paragraf om åtgärdseftergift i dess nuvarande form:

”För bruk av narkotika och andra brott enligt detta kapitel som har samband med bruk av narkotika får, utöver vad som föreskrivs i lagen om rättegång i brottmål eller i denna lag, eftergift ske i fråga om åtal eller straff, om det misstänkta brottet eller brottet med hänsyn till mängden och typen av narkotika, brukssituationen och omständigheterna även i övrigt bedömt som en helhet måste anses ringa. Eftergift får också ske i fråga om åtal eller straff, om den som misstänks för brott eller gärningsmannen har sökt vård som godkänts av social- och hälsovårdsministeriet.” (Strafflag 50 kapitel 7 § Åtgärdseftergift 22.8.2014/673).

Straffbart bruk av narkotika har kriminaliserats. Syftet är att förebygga narkotikaprövning samt fortsatt bruk av narkotika. Lagstridighet kan medföra känslor av rädsla och påverkar främst de som vill pröva på narkotika. Den straffprocessuella kontrollen förebyggs på flera sätt. Rädslan för att bli fast för brott, bli föremål mot polisens tvångsmedel och rädslan att ställas inför straffprocessuella åtgärder för sina ageranden, det vill säga dömas till straff

³ Förstagångsförbrytare innebär att gärningsmannen har inte tidigare tillräknats narkotikabrott eller straffbart bruk av narkotika och har inte heller gripits för sådant brott.

kan bidra. Effekten är inte lika stor på personer som har kontakt med andra narkotikaanvändare. Polisens tvångsmedel eller ett möjligt bötesstraff har inte heller en lika stor påverkan på de som använder narkotika regelbundet eller är missbrukare. Den allra största inverkan handlar om att ha något att förlora och att agerandet strider mot samhällets moral. Man avstår från brott mer av den orsaken att agerandet anses vara moraliskt fel än för att agerandet leder till oönskade straff. (Kinnunen, 2008, s.77.)

Enligt lag har domstolarna möjligheten att döma ut ungdomsstraff för de minderåriga som åklagaren har väckt åtal mot i ärendet *straffbart bruk av narkotika*. På Justitieministeriets hemsida beskrivs ungdomsstraff som ett straff för 15–17 åriga personer då böter anses vara en otillräcklig påföljd och ovillkorligt fängelse anses vara ett alltför strängt straff. (Oikeusministeriö, u.å.) I finsk lagstiftning definieras *ungdomsstraff* och det till ungdomsstraffet tillhörande *kravet på drogfrihet* enligt följande.

64 §

Innebörd och längd

Ungdomsstraff är en påföljd på minst fyra månader och högst ett år som ådöms den som var 15–17 år när han eller hon begick brottet. Ungdomsstraffet innefattar övervakning och därmed förenade uppgifter och program som främjar den sociala handlingsförmågan och som särskilt är riktade till unga, samt stöd och handledning i samband med dessa. Ungdomsstraffet omfattar även övervakad orientering i arbetslivet och i arbete, om inte detta anses uppenbart onödigt eller är synnerligen svårt att ordna.

De sammankomster som hör till verkställigheten av ungdomsstraffet och i vilka den som avtjänar straffet är skyldig att delta får omfatta högst åtta timmar per vecka. Antalet timmar per vecka kan variera i enlighet med vad verkställigheten kräver. (Lag om verkställighet av samhällspåföljder 10.4.2015/400 11 kap 64§)

65 §

Kravet på drogfrihet

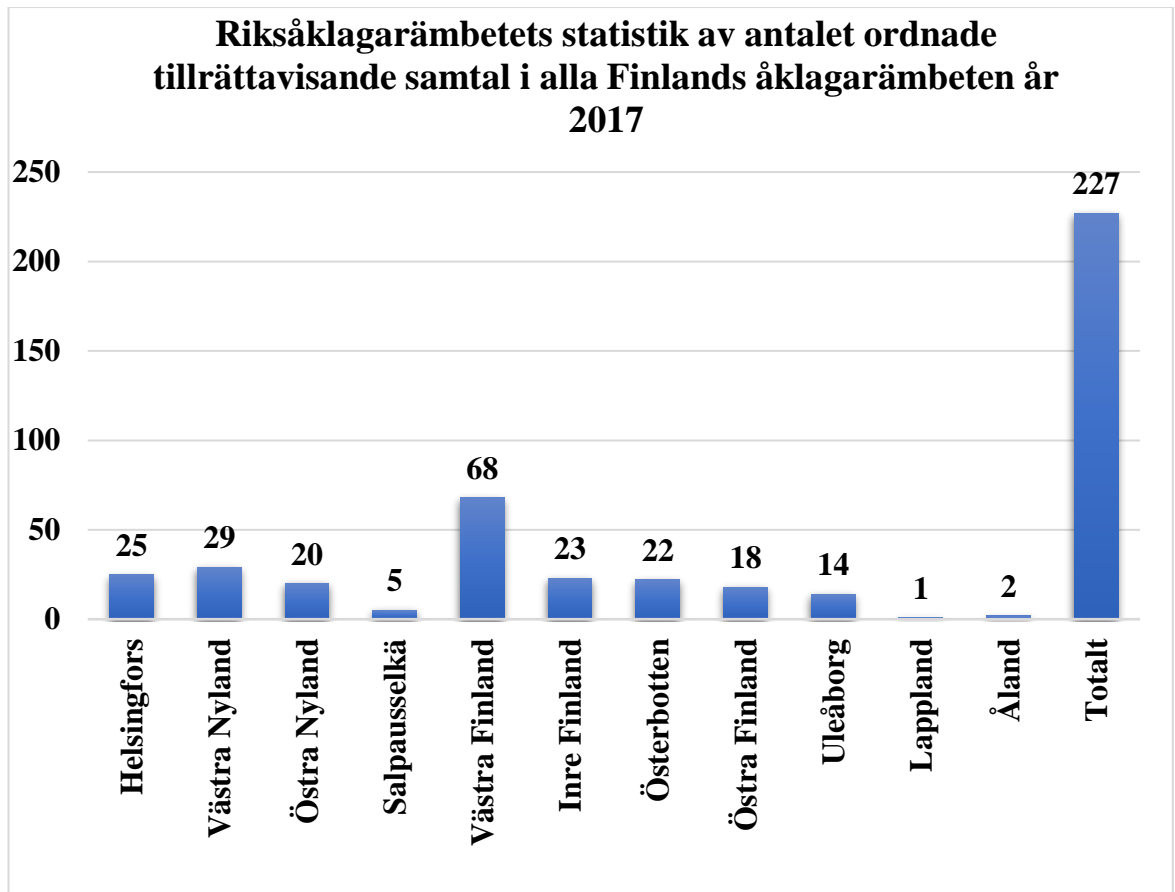
Den som dömts till ungdomsstraff får inte vara påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel under övervakarmötena eller på platsen för arbete, rehabilitering, utbildning eller någon annan verksamhet som hänför sig till verkställigheten eller under sådana sammankomster som verkställigheten förutsätter. (Lag om verkställighet av samhällspåföljder 10.4.2015/400 11 kap 65§)

4.2 Statistik

Figur 2. Antalet brottsanmälningar med rubriceringen straffbart bruk av narkotika i hela Finland åren 2012–2017 (Polstat 2018).

I figur 2 beskrivs hur många brottsanmälningar med brottsrubriceringen *straffbart bruk av narkotika* det har gjorts i polisens register per år under åren 2012 till 2017 i Finland. Av diagrammet kan observeras att det har skett en ständig linjär ökning av mängden brott straffbart bruk av narkotika de senaste fem åren. År 2012 har det rapporterats om totalt 12 089 brott av den typen och fem år senare totalt 17 773. På fem år har ökningen varit 5684. Det här påvisar en ökning med över 1000 varje år, vilket utgör en ökning på tre anmälda straffbara bruk av narkotika dagligen i Finland jämfört med 2012.

Figur 3. Antalet ordnade tillrättavisande samtal i alla Finlands åklagarämbeten 2017 (Riksåklagarämbetet 2018).

I figur 3 illustreras mängden ordnade tillrättavisande samtal i hela Finland under 2017. Siffrorna visar hur antalet ordnade samtal fördelats mellan alla Finlands åklagarämbeten. Som det går att notera har Västra Finlands åklagarämbete ordnat allra mest, 68 tillrättavisande samtal av hela landets 227. Procentuellt utgör Västra Finlands samtal 30 procent av alla samtal som ordnats i totalt 11 åklagarämbetes distrikt. Näst mest samtal har ordnats i Västra Nylands distrikt, vilket utgör cirka 13 procent av alla. Västra Finlands åklagarämbete har skött över dubbelt mer samtal än det näst mest ordnande åklagarämbetet Västra Nyland.

Ur diagrammet kan utläsas att Lapplands åklagarämbete och Ålands åklagarämbete ordnade samtal ligger lägst i jämförelserna. De resterande sju åklagarämbeten i Finland ligger så gott som på samma linje beträffande mängden samtal. De här åklagarämbeten har alla förutom åklagarämbetet i Salpausselkä ordnat ungefär 20 tillrättavisande samtal.

De bakomliggande faktorerna till mängden ordnade samtal kan vara många. Det kan handla om bristande resurser som riktas till arbetet, om annorlunda arbetsmodeller kring verksamheten eller till exempel om sämre myndighetssamarbete i distriktet. Västra Finlands distrikt är ett ungefär lika stort distrikt till landyta och till befolkningsmängd som Inre Finlands distrikt. Statistiken påvisar att i Västra Finlands åklagarämbete ordnades det en tredubbel mängd tillrättavisande samtal jämfört med Inre Finlands åklagarämbete.

5 Tillrättavisande samtal

I kapitlet nedan beskrivs det tillrättavisande samtalets centrala innehåll. Det beskrivs vad som diskuteras under samtalen och på vilka sätt minderåriga möts under tillfället. I kapitlet hänvisas ofta till Sanna Rönkäs (2006) magisteruppsats, eftersom hon har observerat och undersökt samtalstillfällena och hur de ordnats.

5.1 Vad tillrättavisande samtal går ut på

De olika processerna som sätts igång i Åbo då en ung person blir fast för straffbart bruk av narkotika redogjordes likadant för av alla informanter. Processen börjar då en ung, 15–17-årig person blir fast för brottet *straffbart bruk av narkotika*. Vanligtvis handlar det om användning eller innehav av en liten mängd cannabis. Polisen tar fast personen och för honom eller henne till polisstationen. Där diskuteras det med personen, frågor ställs, narkotikan beslagt, polisen ringer föräldrarna och kallar dem till stationen för att hämta den minderåriga. I samband med det här berättar polisen för unga som är misstänkta för brottet och för föräldrarna om processen som kommer att följa. Det upprättas en förundersökning som innebär polisförhör, barnskyddsanmälan och socialvårdens ingripande på basis av barnskyddsanmälan. Av alla minderåriga som misstänks för narkotikarelaterade brott i Åbo görs en vårdstyrning till hälsovårdsmyndigheterna. Där går de på narkotikakontroll och får tala med experter i hälsorelaterade saker. (Informant A, B, C & D.)

Den unga som är misstänkt för brott kallas på polisförhör med sina föräldrar en eller två veckor efter att brottet kommit fram. I förhöret går alla omständigheterna igenom gällande brottsmisstankarna, vad som lett den unga till den här situationen och hur länge liknande pågått, varifrån den unga fått narkotikan med mera. Ärendet går igenom och dokumenteras

i förhörprotokollet. Efter att polisen fått sin förundersökning färdig och skickat förundersökningsprotokollet till åklagaren, tillkallar åklagaren den unga, dess föräldrar och resten av deltagande myndigheterna till ett tillrättavisande samtal. Samtalets ordnande kan dröja upp till ett par månader. Under den här tiden träffar de unga socialvårds- och hälsovårdsmyndigheterna. Det tillrättavisande samtalet avslutar hela processen och ärendet går ännu en gång tillsammans igenom. Samtalet avslutas allt som oftast med åklagarens beslut om åtalseftergift. (Informant A, B, C & D.)

Om den unga efter ett genomgången tillrättavisande samtal igen gör sig skyldig till straffbart bruk av narkotika, är det inte ändamålsenligt att ordna ytterligare tillrättavisande samtal. Det finns skäl att noggrant överväga påföljderna, åtgärderna och tillvägagångssätten fortsättningsvis. En person under 18 år ska sålunda inte ges straffanspråk eller strafforder förrän åklagaren, polisen och socialmyndigheterna i samråd har utrett vilka åtgärder som är lämpligast. (Riksåklagarämbetet 2006:1.)

I tillrättavisande samtal diskuteras en mängd olika frågor. Åklagaren söker svar på frågorna för att kunna besluta om åtalseftergift eller bötesstraff när samtalet tar slut. Det diskuteras om själva brottet, det vill säga om det straffbara bruket av narkotika som gett upphov till samtalet, vad orsakerna bakom bruket är, hurdana påföljder den unga får på grund av brottet och om den ungas attityder mot narkotika och narkotikaanvändning. I samtalen tas även upp framtidsplaner och riskerna som narkotikaanvändningen för med sig såväl fysiskt, psykiskt och socialt. (Kainulainen, 2006, s. 50.)

Sanna Rönkä (2006) har i sin magistersuppsats med namnet: *Nuorten huumeiden käyttäjien puhuttelu. Huomioita käytännöstä* bekantat sig med och observerat tolv tillrättavisande samtal. I sin forskning observerade Rönkä (2006) följande faser i samtalen. Samtalen börjar med att åklagaren konstaterar vem som är på plats och fortsätter med att gå igenom händelserna som uppdragats vid polisens förundersökning. Sedan får den unga personens föräldrar eller vårdnadshavare ordet och socialarbetaren får säga sitt. Nästa steg är att gå igenom frågeställningarna som jag redan redogjort för i det tidigare stycket. Efter att frågorna är besvarade och de relevanta omständigheterna har diskuterats påminner åklagaren om att ordnandet av det tillrättavisande samtalet är en unik engångsföreteelse. Om den unga gör sig skyldig till straffbart bruk av narkotika efter det tillrättavisande samtalet så leder det till rättegångsbehandling. Rönkä (2006) beskriver att alla samtalen

som hon observerat slutade i åtgärdseftergift enligt strafflagens 50 kapitel 7 § om åtgärdseftergift. I en del av samtalen fortsatte diskussionen fritt efter beslutet.

I det tillrättavisande samtalet använder myndigheterna sig av fyra olika förhållningssätt för att tillrättavisa de unga. Förhållningssätten kan delas upp i *upplysande*, *uppfostrande*, *kontrollerande* och i *stödjande* tilltal. Alla dessa former förekommer under samtalet. (Rönkä, 2006, s. 34–35.) Upplysande diskussionen fokuserar på att belysa den unga om narkotikaanvändningens hälsorisker och påverkan på det sociala livet. Det uppfostrande tilltalet baseras på att användningen är moraliskt fel och att det stöder narkotikahandeln. Det kontrollerande talet påpekar om användningens olaglighet. Det stödjande tilltalet har som fokus att påpeka om att det kan vara svårt att få fotfäste i samhället om narkotikaanvändningen fortsätter. Det kan bli problem med utbildning, arbete och familjeförhållanden. Samtalen är inte endast negativa, utan i myndigheternas tilltal betonas också den ungas positiva aspekter. Det kan gälla skola, familj och hobby. Myndigheterna framhäver den ungas ålder som något positivt. Unga blir uppmuntrade med att en drogfri och lycklig framtid är möjlig trots att man varit med om tillrättavisande samtal. (ibid.)

Samtalen handlar mycket om att få den unga att förstå och att känna sig ansvarsfull i sina ageranden. Syftet med det här är att få den unga att tänka rationellt, göra sina egna beslut för att undvika fortsatt användning av narkotika och att få personen att hjälpa sig själv då det krävs. Myndigheterna riktar en del av ansvaret till föräldrarna. Tanken är att den unga inte belastas med alltför tunga skuldkänslor utan att han eller hon kan dela med sig, av tankar och känslor till föräldrarna. Från föräldrarna önskas att de skulle uppmuntra, delta och följa med barnets handlingar. Rönkä (2006) observerade i samtalen att unga i regel var tystlåtna och svarade på frågor kortfattat. Orsakerna till detta analyserar hon att beror främst på nervositet för situationen och att man gjort bort sig. Myndigheterna använde i vissa samtal enligt Rönkä (2006) för krävande språk och juridiska termer för att den unga skulle ha kunnat följa med och förstå innebörden av samtalen ordentligt. (Rönkä, 2006, s. 37.)

Sanna Rönkä (2006) har i sin forskning lagt märke till att myndighetssamarbetet söker sin form i det tillrättavisande samtalet. Problemställningar som Rönkä (2006) framhäver är ungas sociala bemötande under samtalen och det att socialvårdsmyndighetens representanter är fåordiga under tillfället. Det är krävande för åklagare att göra en straffmätning i fallet samtidigt som de för ett samtal med ett minderårigt barn. (ibid.)

6 Resultat

I det följande kapitlet kommer jag att presentera svaren på mina undersökningsfrågor och hur de olika myndighetsrepresentanterna uppfattar och upplever tillrättavisande samtal. Resultaten framställs under skilda avsnitt som behandlar de teman som undersökningen har sökt svar på.

6.1 Tillrättavisande samtalens verkan och målsättningar

Under detta tema presenteras informantsvaren om hur myndigheterna anser att tillrättavisande samtal ger effekt och om samtalens mål uppnås. Informanterna uppfattade tillrättavisande samtal som resultatgivande men lade samtidigt märke till att på alla kan det inte ha en effektiv verkan.

Exempel 1:

Ungdomars första cannabisprövningar känns inte alltid så allvarliga jämfört med de andra fallen som påträffas i narkotikarelaterat arbete. Allt de grova härstammar och har sin början någonstans. Eventuellt har den grova brottslingen varit med om processen med tillrättavisande samtal någon gång. (Informant A.)

Informant B var av samma åsikt med informant A om samtalens påverkan på unga, vilket framgår i exempel 2.

Exempel 2:

Förstås finns det återförbrytare. Alla slutar inte efter ett samtal men mängden återförbrytare är förhållandevis låg. Jag uppskattar att 5–10 procent av de som prövar blir till missbrukare. (Informant B.)

Exempel 3:

Tillrättavisande samtal ger en god verkan om det handlar om ungas första prövningar eller de första användningsgångerna. (Informant D.)

Samtliga informanter hade liknande åsikter om hur viktigt det är att i ett tidigt skede ingripa i narkotikaanvändningen bland unga. Informant A talade i exempel 1 om att tillrättavisande samtal fungerar preventivt för unga som genomgått processen. Det finns kvar i minnet att narkotikaanvändningen föranledde otrevliga åtgärder för den unga. Informant A:s uppfattning stöds av B:s i exempel 2. Informant C uttalade sig om socialmyndigheternas oro för den friare attitydutvecklingen som håller på att ske, vilket framgår i exempel 4.

Exempel 4:

En del av ungdomarnas narkotikaanvändning är relaterat till någon sorts festbruk. Det är svårt att få en verkan på användningen om den unga inte alls är motiverad gentemot myndigheternas ingripanden. (Informant C.)

Exempel 5:

Unga är allt mer öppna till narkotikaanvändning speciellt gentemot cannabis. Användningen av cannabis ses inte som något negativt utan tvärtom. Användningen motiveras med att det är hälsosammare än att dricka alkohol. (Informant D.)

Av exemplen 1–5 går det att tolka att det verkar vara som om attitydutvecklingen har en stor inverkan på bruket av narkotika bland unga och kan leda till framtida missbruk. Detta stöds av Sofia Holms och Tia Lindholms undersökningsresultat (se kapitel 1.5) där de presenterar attityder mot droganvändningen som en av de största riskfaktorerna för unga att utveckla ett missbruk.

Exempel 6:

Det är på sin plats att upprätthålla processerna med tillrättavisande samtal men samtidigt anser jag att polisens och socialvårdens deltagande i samtalstillfället är aningen onödigt. Polisen har hållit sina förhör och socialarbetare sina diskussioner och i dem gås i stort sätt samma saker igenom som under tillrättavisande samtalet. (Informant A.)

Enligt riksåklagarämbetets anvisningar ska polisen och socialvården ges möjlighet att delta i alla samtal (Riksåklagarämbetet 2006:1).

Exempel 7:

Under de senaste åren har polisens och socialvårdens representanter deltagit allt mindre i samtalen. (Informant A.)

Hos informant A väckte det inte anstöt att det allt oftare är bara åklagaren på plats under samtalen. Polisförhören är ofta längre och går noggrannare igenom ärendet. Enligt A fungerar det tillrättavisande samtalet mer som eftervård och som en juridisk påföljd. En av informanterna förespråkade mer deltagande av polisen och av socialmyndigheterna i det tillrättavisande samtalet som avslutar processen. Alla informanter verkade vara medvetna om och reflekterade över frågan om resursbrist när polisens och socialvårdens deltagaraktivitet minskar fastän samtalen prioriteras högt i arbetsuppgifterna.

Exempel 8:

Jag tror att samtalen och hela processen som ingår är effektiv. Om man gjorde en statistisk undersökning om hur stor påverkan och effekt har samtalen egentligen, tror jag att den skulle ge och tyda på goda resultat med endast få återförbrytare. (Informant B.)

Exempel 9:

Kvaliteten på processerna är på en god nivå. En såhär bred och inkluderande process bevisar för den unga hur många olika myndigheter med olika expertis deltar. Aktörerna är oroliga över minderåriga som råkat ut för processen. Deras problem tas på allvar och man vill hjälpa dem med narkotikaanvändningen i ett tidigt skede. När tillräckligt många vuxna talar om allt som narkotika kan innebära och vålla kan det väcka tankar hos personen ifråga. Enligt mig är det den allra viktigaste delen i processen. (Informant B.)

Exempel 10:

Tillrättavisande samtalen och alla där tillhörande processerna såsom diskussioner med oss socialarbetare och vårdstyrningen som följer är mycket effektiva och bra metoder. Jag tycker att det ger en mycket effektiv verkan på unga. Speciellt om narkotikaanvändningen har inte hunnit bli till ett problem hos personen eller om

användningen handlar om cannabis. Användningen av starkare droger än cannabis kan bli problematiskt. (Informant C.)

Informanterna var överens om att de ställda målen nås och mängden återförbrytare som de möter i arbetet är lågt, vilket framgår i exemplen 8–10. I Hufvudstadsbladets nätartikel har polisinspektör Teemu Saukoniemi från Polisstyrelsen uttalat sig och betonat att tillrättavisande samtals mål är att vägleda unga att sluta använda droger (Blomqvist, 2018, 2 maj). En av informanterna ställde en retorisk fråga om processerna ger en god verkan på riktigt eller om det kan ha att göra med faktorer som att det handlar om narkotika och därmed om dold brottslighet. Som Institutet för hälsa och välfärd rapporterat om (se kapitel 1) har betydande mängd av skolelever i olika åldrar prövat på droger åtminstone en gång. Det går att tyda att en stor del av de som prövat dock inte blir fast för bruket. Det verkar som att mängden tillrättavisande samtal är betydligt mindre än vad det finns unga som har använt narkotika. Informantens tankar om dold brottslighet kring ämnet kan mycket väl stämma. På grund av de här nämnda faktorerna är det omöjligt att få exakta resultat och statistik om hur många återförbrytare det i verkligheten finns och hur stor del av ungas narkotikabruk som kommer till myndigheternas kännedom.

Enligt Riksåklagarämbetets nationella och årliga statistik om mängden tillrättavisande samtal (se kapitel 4.2) i Sydvästra Finlands åklagarämbete verkar det enligt statistiken som att åtminstone arbetet kring ungas narkotikaanvändning görs effektivt. Fastän det är omöjligt att avslöja och ingripa i allt narkotikabruk hos unga går det dock att tolka att arbetet sköts väl och enligt fungerande arbetsmodeller i Åbo. Åtgärderna bidrar troligtvis positivt till de eftersträvade målen med tillrättavisande samtal såsom alla informanter ansett och redogjort för.

De olika processerna som sätts igång i Åbo då en ung person blir fast för straffbart bruk av narkotika beskrevs likadant av alla informanter (se kapitel 5.1) och de ansågs vara nyttiga och resultatgivande. Vanligtvis handlar brottet om användning eller innehav av en liten mängd cannabis påpekade informanterna. Varje informant var av den åsikten att vårdstyrningen är ett bra och till och med ett nödvändigt tillägg till processen för att bilda en komplett helhet. Det uppgavs även att processerna i Åbo har skötts väl och ungas problem tas på allvar. I YLEs artikel *så här straffas unga för droganvändning* talar överkonstapel Mikael Appel från Österbottens polisinrättning om hur viktigt det är att myndigheter engagerar sig i den unga från flera håll. ”Ju tidigare man kan ingripa desto

större är chanserna att påverka. Att få så många som möjligt inkopplade i fallet och verkligen ta tag i det är det viktigaste.” (Hulkki, 2016, 25 februari). Överkonstapel Appels åsikt bestyrker informantåsikterna om att ett aktivt och brett ingripande i ungas narkotikabruk är en viktig faktor för att nå effekt och kunna hjälpa unga.

Informanterna framhävde som en oroväckande signal polisens och socialvårdsmyndighetens minskande deltagande i samtalen. Alla har sin del av processen och är av betydelse för såväl verksamheten som för hur tillrättavisande samtal ger effekt och når de mål som ställts. Att delta även i processens sista del, som de andra processerna vid sidan om bereder för är av vikt underströk informanterna, vilket framgår av exemplen 6–10. Det verkar som om förhörstillfällena, möten och kontroller med socialvården och hälsovårdsmyndigheterna garanterar en allt mer omfattande och inkluderande process med bättre förutsättningar, för att kunna nå bästa verkan på minderårigas narkotikaanvändning.

6.2 Myndighetsrollen i samtal

Under detta tema presenteras myndighetsaktörernas uppfattningar om deras roll i samtalen och i tillrättavisande samtalsprocesser. Det beskrivs vad det förväntas av informanterna i sina roller och vad varje informant betonar under samtalen.

Exempel 11:

Jag går inte igenom den ungas orsaker till varför han eller hon blivit misstänkt för straffbart bruk av narkotika, det är socialmyndighetens expertis. Jag håller mig mest till de juridiska aspekterna i fallet, går igenom hur ärendet har kommit till den här punkten med tillrättavisande samtal och vad som är de möjliga alternativen efter samtalet. Jag betraktar ungas attityd som avgörande. Om det märks att den unga inte bryr sig om tillfället och tar inte sakerna på allvar utan till och med svär tillbaka är det helt klart att ärendet förs vidare till en domstolsbehandling. Då kommer inte åtalseftergift på fråga. Jag förväntar någon sorts ånger av den unga för att kunna besluta om åtalseftergift. Det varierar och är lättare för andra unga och svårare för en del att visa ånger och kunna motivera sina åsikter, men det är ändå en förutsättning. (Informant A.)

I exempel 11 hävdar informant A till ungas attityder och deras förhållningssätt mot åtgärderna som riktas mot personen. Informant B lyfte fram ungas eget ansvar som det

viktigaste och som den mest väsentliga och eftersträvade aspekten ur sin synvinkel. Av svaren kan härledas att båda myndighetsrepresentanter har en annorlunda riktning och tanke bakom processen och vad det är som väger mest. Båda inriktningarna har sin plats i helheten för att nå önskvärd effekt. Trots allt verkar det som om betonandet på en öppen medgörlig attityd hänger nära ihop med betonandet av det egna ansvaret. Det verkar även som om båda förhållningssätten är en väsentlig del av samtalens påverkan och fungerar som uppfostrande. Uppfostrande är ett av de fyra förhållningssätten som Rönkä (2006) har observerat och undersökt att myndigheterna använder i samtal, vilket framgår i kapitel 5.1.

Informant A beskrev att stämningen i samtalen ofta anpassas efter den ungas beteende och närvaro i situationen. Om det går att iaktta att personen troligtvis kommer fortsätta med narkotikaanvändningen är tillfället mer klandrande och tillrättavisande i jämförelse med en person, som är rädd för hela sin framtid på grund av att man prövat på cannabis. I sådana fall kan samtalet vara en blandning av upplysande och stödjande diskussion som redogörs för i kapitel 5.1. I den upplysande och stödjande diskussionen kan myndigheterna tala om för en rädd ung person om att narkotikabruket inte ännu är avgörande och slutligt för framtidsplanerna. Enligt två informanter är det viktigt att påminna unga om att det finns en stor chans att framtidsplanerna kommer att påverkas negativt såvida narkotikabruket fortsätter.

Exempel 12:

Det är klart att föräldrarna, kompisarna, polisen, socialmyndigheterna och flera andra kan försöka påverka personen men sist och slutligen är det personen själv som gör sina val och bestämmer om sin framtid. (Informant B.)

Informanterna C och D talade om deras krävande roll i de tillrättavisande samtalen. Deras roll handlar mer om att uppmuntra och stötta unga genom att informera om varför det lönar sig att vara utan narkotika, fråga hur bra det går i skolan för tillfället eller exempelvis allmänt i livet. Det är saker som socialvårdsmyndigheterna uppmärksammar i samtalet hänvisade informant C och D, vilket framgår i exemplen 13–14.

Exempel 13:

Personen har varit och talat med socialmyndigheterna redan före tillrättavisande samtalet och där har det diskuterats om vardagen, hobbyn och andra saker som pågår i livet. Vi kan inte sitta och upprepa samma frågor gång på gång. Unga blir lätt frustrerade och kan i värsta fall sluta bry sig om processen och hjälpen. (Informant C.)

Exempel 14:

Vår roll är mer av kosmetisk skulle jag säga. Med det menar jag att om personen har redan under en längre tid varit vår kund, så har vi inte så mycket nytt att komma med. (Informant D.)

Informanterna C och D redogjorde för andra faktorer som gör deras roll krävande, tankarna framställ i exemplen 15–16. Socialvårdsmyndigheten kan nödvändigtvis inte ta upp alla saker som de har vetskap om gällande personens liv och familjeförhållanden, ifall det inte hör till de resterande myndigheterna. I sådana fall kan det enligt C och D vara svårt att föra en diskussion med deltagarna under samtalet.

Exempel 15:

Om den minderåriga kommer från ett barnhem har handledaren där samma utbildningsbakgrund som jag har. Det har antagligen diskuterats samma frågor även där. Då har jag frågat mig själv om vad är min roll egentligen, vad kan jag tillföra det här samtalet? (Informant C.)

Exempel 16:

I fall där kunden är ny för oss och vi har gjort en bedömning om servicebehov lyfter vi upp vilka saker oroar oss och vilka saker tycks fungera hos personen ifråga. (Informant D.)

Informant C poängterade att det är av vikt för den unga att få höra flera olika synpunkter på själva narkotikaanvändningen, precis som informant B uppgav i exempel 12. Som exempel på vardagliga saker som man bör undvika att fråga allt för många gånger gav informant C följande:

Exempel 17:

Har du några hobbyer? Du har just slutat med fotboll, varför det? Skulle det inte vara roligt att fortsätta med det? (Informant C.)

Exempel 18:

Att utmana unga att fundera över olika perspektiv, såsom varför han eller hon tycker sig behöva narkotika, vad är bra med narkotika och vad kan vara de negativa sidorna som orsakas. (Informant D.)

6.3 Förbättringsförslag

I det här kapitlet presenteras hur informanterna upplever att tillrättavisande samtal kunde utvecklas. När informanterna blev tillfrågade om möjliga förbättringsförslag till de tillrättavisande samtalen var svaren varierande. Informant A ställde sig neutralt till behovet av förbättringar medan informanterna C och D förespråkade mer myndighetssamarbete och informationsutbyte. Informant C och D var för gemensamma möten medan informant B var av den åsikten att regelbundna möten där alla närvarar inte behövs för att garantera samtalens goda nivå och verkan.

Enligt informant A är processen med tillrättavisande samtal i Åbo och alla processer som ingår i den aningen överreagerande i vissa fall. Fallen beskrev informanten som sådana där det tydligt märks att narkotika inte är ett problem för personen. Då handlar det mer om ett misstag att man provat röka cannabis än ett medvetet val av narkotikaanvändning. Med det här menade A att åtgärderna kan kännas överdrivna när den unga hela tiden påminns och anmärks om saken. För en annan del användare är åtgärderna otillräckliga. Informant A uppgav olika förbättringsmöjligheter eller alternativa arbetsmodeller för skötande av tillrättavisande samtal som det diskuterats om i Åbo, det mest diskuterade alternativet belyses i exempel 19. Informanterna reflekterade över eventuella förbättringar som man borde tänka på i utvecklandet av samtalen och där tillhörande processer, vilket framgår i exemplen 19–25.

Exempel 19:

Det mest diskuterade förslaget har varit att sluta med ordnandet av tillrättavisande samtal skilt för sig. Alternativa lösningen som har presenterats vore att inkludera samtalstillfället i polisförhören. Det här har motiverats med att förhören ordnas varje gång och i alla fall. Under förhörstillfällena strävar man till att ha alla samma deltagare på plats som också kallas till tillrättavisande samtal exklusive åklagaren. I den nya typen av sammansatta polisförhör och samtalstillfällen skulle även åklagaren delta och beslutet av åtalsergift eller väckande av åtal skulle göras på samma gång. (Informant A.)

Åklagarämbetet i Åbo har motsatt sig det mest diskuterade alternativet i exempel 19, vilket har motiverats med att åklagarna inte är beredda att arbeta utanför tjänstetid och för att de nuvarande arbetsmodellerna verkar ha positiva effekter på lång sikt. Bakom motsägelserna har enligt informant A varit såväl praktiska som teoretiska orsaker, vilka åskådliggörs i exempel 20.

Exempel 20:

Förhören kan vara tidskrävande och ordnas ibland utanför tjänstetid, vilket medför att åklagarna, som huvudsakligen arbetar under vardagar och endast tjänstetid, kunde inte delta. De teoretiska orsakerna motiverades med att då tillrättavisande samtalet följer först ett till två månader efter allt annat, så fungerar den samtidigt som en påminnelse och har en potentiell långsiktigare effekt på unga även i längre loppet. (Informant A.)

Resten av informanterna ansåg den alternativa lösningen i exempel 19 vara mer positiv än vad informant A gjorde. De andra informanterna berättade sig förstå åklagarämbetets åsikter och motiveringar enligt exempel 20 och medgav att de rådande arbetsmodellerna fungerar.

Exempel 21:

Förstås kunde man tänka sig att utvidga arbetsmodellerna med att exempelvis inkludera stödpersoner i samtalen eller någon från ungdomskliniken. I vissa fall kan det här vara onödigt men att ha det som en alternativ modell för krävande fall kunde fungera. (Informant B.)

Exempel 22:

Socialvården sköter och känner till mycket av det som ungdomsklinikens representant kunde i vissa fall tillföra. Därför är det också effektivare att hålla gruppen som deltar så liten som anses vara behövligt. (Informant B.)

Informant C och D funderade båda också på att inkludera ungdomskliniken i samtalen enligt exemplen 21–22 men noterade att ungdomskliniken är mer av en stödåtgärd. Informanterna B, C och D var enade om att tillrättavisande samtal är en påföljd av oönskat beteende. Det verkar som att ifall ungdomskliniken som en skild aktör också inkluderades i samtalstillfället kunde meningen med samtalen eventuellt missuppfattas av unga.

Exempel 23:

Jag skulle önska att vi skulle kunna sitta ner tillsammans med åklagaren och polisen. I mötet skulle diskuteras och öppet funderas över vilken roll alla vi parter har i samtalet och vad förväntas av varje myndighetsrepresentant skilt. Jag tycker det vore viktigt att före tillrättavisande samtal gå igenom saker som skulle vara nyttigt att veta om personen som kommer till samtal. De här myndighetsmötena skulle klargöra vad som förväntas av varje myndighetsrepresentant under samtalen. (Informant C.)

Exempel 24:

Förståelsen kunde vara det centrala i den nya typen av samtal. (Informant C.)

Informant D är av samma åsikt och delade informant C:s tankar presenterade i exempel 23–24 om gemensamma möten och genomgång av åtgärder. Enligt D kunde man lämna vardagliga saker och predikan om narkotikans faror utanför samtalstillfällena. Informant D uttryckte att de, som socialmyndighetens representanter, önskar få unga att tänka på sakerna som de råkat ut för på grund av narkotika. Det här framställs i exempel 25.

Exempel 25:

Jag tänker på ändrandet av typen på själva samtalstillfället. Från modellen av att tillrättavisa unga till att vara mera av ett möte där olika tankar går igenom och saker diskuteras tillsammans. Vad är det som personen tänker nu för tillfället och hur det

skulle vara lönsamt att agera och tänka i framtiden om narkotika och saker relaterat till det narkotikabruk. (Informant D.)

Informant B höll på det rådande systemet med tillrättavisande samtal. B ansåg att samtalen fungerar och att åklagarna påpekar samtalens unika karaktär för unga som är med. Det är en engångsföreteelse att genomgå processerna med tillrättavisande samtal. Informant B:s tankar åskådliggörs i exempel 26. Om man gör sig skyldig till straffbart bruk av narkotika fler än en gång, går ärendet samma väg som för myndiga personer, det vill säga huvudsakligen till en domstolsbehandling efter avslutad förundersökning.

Exempel 26:

I domstolen har man haft en hård linje med straffen för minderåriga som blir dömda för straffbart bruk av narkotika. En myndig person som gång på gång blir dömd av samma brottsrubricering straffbart bruk av narkotika, får vanligtvis ett straff på 10 dagsböter. Däremot får en minderårig som enligt finska strafflagen döms med en lindrigare straffskala brukar straffet för samma gärning ligga på 30 dagsböter. Då har domstolen utgått från 40 dagsböter och med den lindrigare straffskalan blir det 30 dagsböter som döms ut. (Informant B.)

Informantsvaret kan återspeglas till att minderåriga har fått sin chans att sluta med narkotika under och efter processen med tillrättavisande samtal. Man skall lära sig av sina misstag verkar domstolarna anse, bedömt utifrån de hårda straffpåföljderna som minderåriga blir dömda till. Det här tyder på att domstolarna är väl medvetna om chansen som minderåriga redan en gång fått. Exempel 26 belyser de dömda straffen för minderåriga.

Informanterna hävdade till faktumet att åklagaren måste få veta om ungas möjliga fortsatta narkotikaanvändning och omständigheterna kring det för att kunna ge sin rättsliga bedömning i ärendet. Alla informanter tyckte att samtalen måste behålla dess något stränga karaktär för att få unga att förstå samtalens exklusivitet som ett alternativ och som en lindrigare lösning jämfört med domstolsförfarandet. En annan viktig aspekt som togs upp av socialmyndighetens informanter är att unga inte börjar prata med varandra om att tillrättavisande samtal bara är en liten grej. För att sammanställa de väsentliga punkterna

som informanterna har lyft fram och som bör finnas kvar i tillrättavisande samtal, verkar det som om processerna inte får förlora dess avskräckande verkan.

6.4 Uppfattningar om hotbilder

Informanterna hänvisade till lagstiftarens vilja att förfara enligt nuvarande metoder, vilket fungerar som drivkraft bakom samtalen. Alla informanter var övertygade om att det är meningen att fortsätta med samma processer även om fem eller tio år. Det verkar vara så att Riksåklagarämbetet har tagit lagstiftarens vilja på allvar och uppfyller viljan med anvisningar till åklagarämbeten i Finland. Informant A talade om att Riksåklagarämbetet håller på att förnya den senaste anvisningen från år 2006, eftersom anvisningen till en viss del är föråldrad. Nya begrepp om straff- och bötesförfaranden ska uppdateras och även listan om narkotikaklassade ämnen och preparat, framkom det av informanterna.

Informant A ansåg i exempel 27 narkotikaanvändningens legalisering i framtiden som största den enskilda hotbilden mot tillrättavisande samtalens ordnande.

Exempel 27:

Om bruket av narkotika vore lagligt skulle vi inte ha brottsmisstankar och därmed inga samtal att ordna. (Informant A.)

Exempel 28:

Från riksåklagarämbetets årliga statistik kan man se att år 2016 har vi i Västra Finland ordnat 42 tillrättavisande samtal medan den mest näst ordnade orten Västra Nyland har haft 10 samtal. (Informant B.)

B tillkännagav att mängden samtal är helt beroende på hur många unga 15–17 åringar som blir fast och misstänks för straffbart bruk av narkotika, vilket framgår i exemplen 28–29.

Exempel 29:

Som mest har vi haft 150 stycken samtal under en tidsperiod på ett år. (Informant B.)

Informant C ansåg att tillrättavisande samtalens tillvägagångssätt borde kunna utvecklas i framtiden för att uppnå samma effekt som den har i dagsläget. Detta motiverade C i exempel 30 med att unga blir allt mer insatta och medvetna om cannabis, om cannabisverkningar och om växtens positiva samt negativa sidor.

Exempel 30:

Om redan fem år så finns det massor med information som myndigheterna bör ta del av och lära oss. Vi som myndigheter bör ha viljan att utveckla kunnandet i samband med att narkotikamedvetandet bland unga ökar. (Informant C.)

Informant D delar liknande åsikter som framställts i exempel 30. Informant D:s tankar överensstämde om att unga vet och känner till mer om cannabis än vad socialmyndighetens arbetare gör.

Exempel 31:

Det är svårt att motivera sina synpunkter och agera i myndighetsrollen. Gammalmodiga predikan om narkotikans negativa sidor i alltför stor grad fungerar inte. Det far in från ena örat och ut från andra. Syftet är att få en god växelverkan och kommunikation med unga för att kunna påverka deras tankesätt från oönskat mot ett önskat. Målet är att unga efter konversationerna självmant börjar fundera att allt är kanske inte riktigt såsom de tidigare föreställt sig. (Informant D.)

Som den största hotbilden för tillrättavisande samtal ansåg både informant C och D människornas, speciellt ungas, allt mildare förhållningssätt mot cannabis. Informant C påpekade att redan om tio år kan man börja märka en utveckling av blivande föräldrars attityder, särskilt mot cannabisanvändning. Tanken presenteras i exempel 32. Sofia Holm och Tia Lindholm har i sin avhandling presenterad i kapitel 1.5 lyft upp faktorer såsom föräldrarnas eget missbruk och liberala förhållningssätt mot narkotika som har ett starkt samband med ungas drogmissbruk. I Håkan Bergströms och Andreas Lundbergs undersökningsresultat som presenteras i kapitel 1.5 framkommer det drogliberala samhället som den största bakomliggande orsaken till en ökning på unga kvinnors narkotikaanvändning i Sverige. Det motiveras med att narkotika syns i vardagen och i

media uppträder det dagligen personer med en accepterande attityd för narkotika och narkotikaanvändning.

Utgående från de ovan presenterade undersökningsresultaten och de informantsvar som fått i min undersökning kan man notera att föräldrarna har en betydande inverkan på deras barn. Det verkar som om oron som informanterna talar om kan vara verklig och aktuell. I värsta fall kan den presenterade utvecklingen mot allt mer liberala förhållningssätt i samhället leda till dekriminalisering av narkotika.

Exempel 32:

Då de som nu år 2018 är minderåriga och unga börjar få och ha barn i tonårsåldern kan de som föräldrar i allt större grad godkänna och vara för cannabisanvändning än vad föräldrarna är i dagsläget. Jag oroar mig också över att om tio år kan många föräldrar till och med festbruka narkotika. Föräldrars festbruk kan möjligtvis reflekteras och ha en påverkan på deras barn och då ses användningen inte som något negativt. (Informant C.)

Hotbilderna som socialmyndighetens informanter framhäver i exempel 30–32 stöds av utvecklingschef Tuukka Tammi från Institutet för hälsa och välfärd (se kapitel 1.5). I artikeln har Tammi (2015) förespråkat utvecklandet av myndigheternas yrkeskunnighet i narkotikafrågor. Tammi fastställer i artikeln att en mångsidig skolning behövs för myndigheter som arbetar med unga och med narkotika. Som exempel på sådana aktörer nämns bland annat socialmyndigheten och polisen. Tammi talar för ett mer effektivt åtgärdseftergiftssystem för unga om det kan förhindra personens marginalisering. Tammi hävdar att unga som blivit fast av polisen genast ska erbjudas social- och hälsovårdsmyndighetens service för att man ska kunna ingripa i problemen. En lösryckt ”moralpredikan” om narkotikans negativa sidor rekommenderas inte. (Tammi, 2015.) Ur exempel 31 framgår samma tanke som utvecklingschef Tammi förespråkar.

6.5 Myndighetssamarbete och resurser

I Åbo har man inte tänkt sluta med tillrättavisande samtal, eftersom processen fungerar bra framkom det av informantsvaren. Det ansågs viktigt att myndighetsaktörerna är med och deltar aktivt bland unga. Resursfördelningen hos myndigheterna har lyckats och därför har

samtalen gett effekt. Enligt några av informanterna går det alltid att argumentera för eller emot en sak och hur resurser ska fördelas. En av de stora frågorna som informanterna funderade över var om hur besluten fattas om resurser som står till förfogande och hur de ska riktas. Om man borde rikta dem till arbetet med unga, mot narkotikalangare och handel eller endast till arbete mot grov narkotikabrottslighet.

De tillrättavisande samtalen arrangeras i samförstånd. Att samarbetet mellan myndigheterna fungerar väl speglas i hela verksamheten kring tillrättavisande samtal hänvisade alla 4 informanter. Som positiva och viktiga aspekter som fungerar lyftes fram informationsutbytet mellan myndigheterna, goda relationer mellan aktörerna samt det omfattande och inkluderande processen, vilket framgår i exemplen 35–36.

Flera informanter talade om att vissa personer kan ha olika synpunkter på saker och en del myndighetsrepresentanter är aktivare än andra. Som något problem kan det dock inte klassas upplyste informanterna. Det verkar som om det ibland har förekommit personliga åsikter som skiljer sig från varandra mellan myndighetsrepresentanterna, vilket framgår i exempel 33.

Exempel 33:

Det har förekommit tvister eller oenigheter tidvis men de har alltid handlat om sådant som man har kunnat diskutera tillsammans och nått lösningar på problemen.
(Informant B.)

Det verkar som att om det stöts på problem eller svårigheter mellan myndigheterna, sköts det gemensamt mellan de personer eller myndigheter som saken berör. Gemensamma möten mellan alla myndighetsaktörer ordnas inte utöver tillrättavisande samtal, vilket framkommer i exempel 34.

Exempel 34:

Upprätthållandet av myndighetssamarbetet på en god nivå kräver inte möten varje vecka, månad eller årvis. Tillrättavisande samtalen och processen som tillhör är en arbetsmetod som alla myndighetsaktörerna följer. (Informant B.)

Exempel 35:

Samtalstillfällena men också hela processen är väldigt stöttande mellan myndigheterna. Aktörerna stöder varandras talan, ingen kritiserar varandra under tillfällena. (Informant C.)

Av informantsvaren går det att observera att alla aktörer arbetar för och mot ett gemensamt mål, vilket kräver ett gott samarbete. Som framkommer av exempel 35 hålls de tillrättavisande samtalen i god anda mellan myndigheterna och varandras talan stöds. Myndigheterna agerar och visar sin professionalitet i och med det goda samspelet.

Enligt informanterna fungerar informationsutbytet huvudsakligen via e-postmeddelanden och av papper som skickas runt mellan aktörerna. Papper som skickas mellan myndigheterna är till exempel förundersökningsprotokoll, barnskyddsanmälan och vårdstyrningar till ungdomspolikliniken. Informant C och D återgav att tiden före de får veta om att ett tillrättavisande samtal arrangeras brukar vara en till två veckor. Det ansågs vara en skälig och lämplig tid för att kunna ordna tidtabellerna passande. Socialmyndigheterna arbetar tätt tillsammans med polisen och diskussionen mellan dem fungerar väl tyckte informanterna B, C och D. Det här återges i exempel 36.

Exempel 36:

Vi har mycket informationsbyte med varandra om när förhör ordnas, om det redan finns en kundkontakt från tidigare med familjen eller om någondera myndighetsparten har mer information om ett fall eller en person som skulle vara nyttigt att veta. (Informant D.)

Enligt informant A och B finns det en överenskommelse mellan åklagarämbetet och polisen i Åbo. Överenskommelsen handlar om att polisen anmärker eller bötfäller inte minderåriga utan av alla fall upprättas det förundersökningsprotokoll. Polisen sköter alla arrangemang som tillhör ärendet tills förundersökningsprotokollet är färdigt och sedan flyttas saken över till åklagarämbetet. Åklagaren går igenom ärendet och bestämmer datum för samtalen. Informationen om när samtalet ordnas skickas till familjen och till de deltagande myndigheterna. Informanternas svar bevisar att processen med tillrättavisande

samtal framskrider från att ett brott uppdagas till att åklagaren har ett färdigt förundersökningsprotokoll, som i andra brottsfall, vilket föreställs i kapitel 1.

Åklagarämbetets informant A ansåg att det riktas tillräckligt med resurser till arbetet. Det påpekades av A att det finns motiverade åklagare som vill och kan jobba med unga och förhåller sig positivt till processen. Samtalen uppges ingå i det normala arbetet för de som önskat vara med och ordna tillrättavisande samtal.

Det går att hänvisa till riksåklagarämbetets riksomfattande statistik i kapitel 4.2 om mängden ordnade samtal. I Åbo har det gjorts möjligt bland myndigheterna att rikta resurser till unga, vilket går att tyda i toppande av statistiken. Det verkar vara så att användningen av resurser till arbetet med unga är av vikt för att kunna motverka de oroväckande signalerna som informanterna redogör för i exemplen 29–32. Informantsvaren stöds av rapporten som Institutet för hälsa och välfärd gjort och som framkommer i kapitel 1. Informantsvaren tillsammans med befintlig rapportering påvisar att ordnandet av tillrättavisande samtal är nödvändigt och en av de förebyggande metoderna för att motarbeta narkotikans ökning i samhället.

Håkan Bergström och Andreas Lundberg skriver i sin undersökning presenterad i kapitel 1.5 att narkotikaanvändningen bland unga troligtvis är större än vad statistiken påvisar. Bergströms och Lundbergs undersökning baserar sig på resultat i Sverige, men de går att jämföra med grannlandet Finland. I deras resultat fastställs sambandet med myndighetens tidiga ingripande och stöd som är behövligt för de unga som har utsatts från sin gemenskap. Stödet är behövligt för att inte utveckla ett missbruk eller ett grövre missbruk. Utan stöd hamnar personen utanför samhället och dess normer, varifrån det är svårt att etablera sig i samhället utan professionell hjälp. När man tar de nämnda resultaten i beaktande kan man uppge att det verkar vara behov av att rikta resurser på arbetet med unga. Det verkar nödvändigt att unga stöds och att de får den hjälp de behöver fastän de alltid inte uppfattar behovet själva.

Exempel 37:

Det finns mycket mer arbete att göra än vad vi har tid och resurser att blanda oss i. Arbetet med unga kräver mer arbetstid och krafter än att bötfälla en myndig av samma brottsliga gärning. (Informant B.)

Varje informant antydde att de är glada över hur myndighetssamarbetet i Åbo fungerar och ansåg funktionerna kring samtalen som lyckade. Socialmyndigheternas informanter presenterade deras idé om myndighetsmöten och förespråkade på så vis ett mer interaktivt och deltagande myndighetssamarbete. De uppgav ändå att nuvarande arbetsmodeller är fungerande med tanke på syftet och kräver minst arbetstid av var och en. Alla informanter delade en gemensam åsikt om att åklagare, polis och socialmyndighetens representant är de aktörer som behövs och som är väsentliga för skötandet av tillrättavisande samtal.

Johanna Haili har i sin kandidatuppsats resultat (se kapitel 1.5) framställt att föräldrar till unga som blivit fast för rusmedelsbruk behöver stöd. Stödåtgärder som hennes undersökningsresultat efterlyser är råd, vägledning, samtal och drogtester. Processerna som görs kring tillrättavisande samtal i Åbo innehåller i stort sätt allt det som Hailis (2014) undersökningsresultat förespråkar. Polisen vägleder och berättar hur allt går till och vad som kommer att hända och ordnas. De olika myndighetsaktörerna samtalar och ger råd till den unga, men även till föräldrarna under de olika möten, främst i samtal med socialmyndigheten. Ungdomskliniken sköter drogtester och lär ut hälsorelaterade faktorer. Hela processen avslutas med ett gemensamt samtalstillfälle och i de allra flesta fallen får den unga en ny chans. Det verkar som om unga har fått en bättre insikt i narkotika efter processen och har därför också bättre förutsättningar att i fortsättningen tacka nej när droger erbjuds.

7 Sammanfattning och diskussion

Undersökningens syfte var att reda ut hur myndighetsaktörerna som deltar i tillrättavisande samtal uppfattar verksamheten och hur myndighetssamarbetet fungerar för att kunna bidra till utvecklandet av arbetsmetoder. För att få svar på undersökningsfrågorna gjordes tre kvalitativa intervjuer med totalt fyra informanter. Informanterna representerade de tre deltagande myndighetsaktörerna, det vill säga åklagarämbetet, polisen och socialvårdsmyndigheten. Jag har undersökt informanternas uppfattningar om verksamheten, vilket gör undersökningen till en fenomenografisk undersökning. Informantsvaren har transkriberats och analyserats med befintlig teori om ämnet, av vilka det har gått att tyda hur saker framstår vara. I undersökningen har jag inte framfört egna åsikter.

Informanterna var av den uppfattningen att tillrättavisande samtal i Åbo sköts bra och effektivt trots att förbättringar kunde göras speciellt i polisens och socialmyndighetens deltagande. Det uttrycktes nöjdhet med den verkan som tillrättavisande samtal i Åbo har åstadkommit tillsammans med de tillhörande processerna. Som största faror mot verksamheten ansågs vara de allt mer liberala åsikterna om narkotikaanvändning som tycks öka i samhället. I myndighetsverksamheten och i samarbetet verkar det inte finnas besvär som tär på verksamheten. För tillfället är man nöjd med de resurser som riktas till arbetet men de kunde ökas, eftersom det finns behov av ingripande i ungas narkotikaanvändning. Expertisen inom behandlade frågor verkar vara på god nivå inom myndigheterna. De här nämnda intrycken som undersökningen synliggjort, stöder de bakomliggande orsakerna till att lagstiftaren har beslutat om att åklagare, polis och socialvårdsmyndigheten är de tre aktörerna som upprätthåller verksamheten med tillrättavisande samtal.

Det var givande att undersöka ämnet och att få höra diverse myndighetsaktörers uppfattningar om samtalen. Jag anser att ämnet är viktigt, eftersom det förekommer hotbilder beträffande ökningen av narkotika i samhället. Unga influeras av omvärlden och är en stor del av vår framtid, vilket gör att jag har jag velat bidra till utvecklandet av arbetet med unga. Jag upplever att mina undersökningsfrågor blev besvarade och därmed anser jag att undersökningens syfte har nåtts.

Informanterna som intervjuades för undersökningen var sakkunniga inom ämnet. Expertisen som informanterna hade tryggade tillförlitligheten i informantsvaren och för undersökningens resultat. Expertisen kom tydligt fram i intervjuerna. Informanterna hade mycket att uttala sig om men de höll sig till ämnet och det väsentliga innehållet. Min undersökning handlar om uppfattningar för att kunna bidra till utvecklandet av verksamhetsmodeller. För den här typen av undersökningar anser jag att kvalitativa intervjuer lämpar sig bäst. Deltagaraktörerna arbetar med ämnet och har upplevt såväl positiva som negativa saker i verksamheten. De här sakerna är av stor nytta i utvecklandet av tillrättavisande samtal. För en utomstående person som skulle granska och uttala sig om tillrättavisande samtals verksamhet i Åbo, kunde det eventuellt vara svårt att nå samma förståelse om processerna och förstå innebörden i verksamheten, även om svarens objektivitet skulle öka. I undersökningen har jag varit intresserad av myndighetsuppfattningar och i det här fallet har de som deltar i verksamheten ansetts vara de lämpligaste intervjuobjekten. Myndighetsrepresentanterna har kunskap om

verksamheten och eftersom de är myndigheter, känner de till allt om processerna som för övrigt kunde vara sekretessbelagt för utomstående granskare.

I undersökningen har jag inte beaktat mängden återförbrytare bland de som genomgått tillrättavisande samtal, på grund av att undersökningen skulle ha krävt användning av polisens datasystem som innehåller sekretessbelagd information, vilket skulle ha orsakat sekretessbelagda avsnitt i undersökningen. Statistik om hur många minderåriga blir fast för straffbart bruk av narkotika kunde eventuellt ha inkluderats i undersökningen. Jag valde att inte presentera den statistiken eftersom den indirekt kom fram i undersökningens resultat.

Med min undersökning kan jag påverka aktörerna som arbetar med samtalen och få dem mer medvetna om vad som fungerar och vad som inte fungerar i verksamheten. Den kan också få dem att förstå varandras synpunkter, det vill säga undersökningen kan fungera som en ögonöppnare för de deltagande myndigheterna och bidra till en höjd nivå av verksamhet speciellt i Åbo.

Tillrättavisande samtal kunde undersökas mer genom att studera statistik. Det som man kunde ta reda på är i vilken grad unga som genomgått tillrättavisande samtal ertappas igen för samma brott. Undersökningen kunde omfatta hur gamla återförbrytarna är, för att få reda på hur stor påverkning samtalen har i siffror och i vilken utsträckning samtalen ger effekt.

En annan intressant vinkling till ämnet vore att undersöka uppfattningar om tillrättavisande samtal av personer som genomgått processen och hur de upplever att samtalet ordnades samt om de hade en inverkan på deras tankesätt och ageranden. En sådan här undersökning kunde eventuellt bidra till nyttig utveckling av samtalen för att kunna garantera deras användbarhet i framtiden. Informanterna kunde troligtvis ge praktexempel för effektivare arbetsmodeller.

Andra orters verksamhet kunde undersökas för att kunna bilda ett landsomfattande och välfungerande system. Undersökningen kunde lyfta fram de fungerande arbetssätten från varje åklagarämbete och från det kunde man utforma en heltäckande anvisning för ordnandet av samtalen. Resultaten kunde ge möjlighet för likadana och rättvisa processer för alla oberoende var i landet man befinner sig.

Referenser

Ahrne, G & Svensson, P. (2017). *Handbok i kvalitativa metoder*. Liber AB, Stockholm.

Aklagare.se. Hämtad 2018-20-11, från: <https://www.aklagare.se/ordlista/>

Bergström, H & Lundberg, A. (2006). *Unga kvinnors missbruk av narkotika*. Hämtad: 2018-8-10, från: <http://umu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A276514&dswid=-9902>

Blomqvist, J., (2 maj 2018). Hbl.fi. *Polisen ingriper i första hand i utbudet, distributionen och importen av narkotika – ser inget behov av en ny narkotikalag*, Hämtad: 2018-4-11, från: <https://www.hbl.fi/artikel/polisen-ingriper-i-forsta-hand-i-utbudet-distributionen-och-importen-av-narkotika-ser-inget-behov/>

Booth, W, Colomb, G & Williams, J. (2004). *Forskning och skrivande – konsten att skriva enkelt och effektivt*. Studentlitteratur, Lund.

Bryman, A. (2004). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Nilsson, B., övers.) Liber AB, Ljubljana. (Original publicerat 2001)

Droglänken.fi, *Straffbart bruk av narkotika*, 19.1.2005, Hämtad: 2018-4-11. från: <https://paihdelinkki.fi/sv/databank/informationssnuttar/missbruk-i-samhallet/straffbart-bruk-av-narkotika>

Eriksson, L. & Wiedersheim-Paul, F. (2001). *Att utreda, forska och rapportera*. Lagerblads Tryckeri AB, Karlshamn.

Finlands strafflag 50 kap 2a § (13.7.2001 /654). Hämtad: 2018-3-5, från: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Fjällström, O., (2017). *Användningen av narkotika bland ungdomar: Är den beroende av hur mycket alkohol de konsumerar?.* Hämtad: 2018-3-5, från: <http://www.uppsatser.se/uppsats/6df8961100/>

Forskningsetiska principer. Inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Vetenskapsrådet, 2002. Hämtad: 2018-2-7, från: https://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

Haili, J., *Föräldrar ungdomar och rusmedel : en kvalitativ studie om föräldrars erfarenheter om klientskap vid Håven-Hjälppstation för missbrukande ungdomar* (2014). Hämtad: 2018-4-5, från: <https://www.theseus.fi/handle/10024/73611>

Hiltunen L, (2009). *Validiteetti ja reliabiliteetti*. Graduryhmä, Jyväskylän Yliopisto, Jyväskylä. Hämtad: 2018-3-10, från: http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ ja_reliabiliteetti.pdf

Holm, S., & Lindholm, T., (2017). *Risikfaktorer vid ungas missbruk – ur ett socialpedagogiskt perspektiv. : En litteraturstudie*. Hämtad: 2018-4-5, från: <https://www.theseus.fi/handle/10024/127365>

Hulkki, M., Svenska.yle.fi, (25.02.2016). *Så här straffas minderåriga för droganvändning*. Hämtad 2018-4-11, från: <https://svenska.yle.fi/artikel/2016/02/25/sa-har-straffas-minderariga-droganvandning>

Huumausaineen käyttörikos 11.10.2012. Hämtad: 2018-3-5, från: <https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihteet-ja-yhteiskunta/huumausaineen-kayttorikos>

Institutet för hälsa och välfärd, rapport 25/2014. *Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-2013 – Kouluterveyskyselyn tulokset*. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy: Tampere Hämtad: 2018-3.11, från: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116692/URN_ISBN_978-952-302-280-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Institutet för hälsa och välfärd, Narkotika i Finland. Hämtad: 2018-3-5, från: <https://thl.fi/fi/web/alkohol-tobak-och-beroenden/narkotika/narkotika-i-finland>

Institutet för hälsa och välfärd, rapport 1/2015, Varjonen, V., *Huumetilanne Suomessa 2014*, Hämtad: 2018-17-6, från: <http://www.julkari.fi/handle/10024/125568>

Kainulainen, H. (2006). *Seuraamuskäytäntö huumausaineen käyttörikoksissa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Kinnunen, A. (2008). *Kriminaalipolitiikan paradoksi. Tutkimuksia huumausainerikollisuudesta ja sen kontrollista Suomessa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Kyllönen, M., Suomen sosiaali ja terveys ry, (08.09.2017). *Nuorissa on tulevaisuus, mutta millainen on nuorten tulevaisuus?*. Hämtad 2018-6-11, från: <https://www.soste.fi/ajankohtaista/nuorissa-on-tulevaisuus-mutta-millainen-on-nuorten-tulevaisuus.html>

Oikeus.fi, *Syyttäjälaitos*. Hämtad: 2018-8-10, från: <https://oikeus.fi/syyttaja/fi/index/syyttajalaitos.html>

Oikeusministeriö, *Straffprocessen*. Hämtad: 2018-7-10, från: <https://oikeusministerio.fi/sv/straffprocessen>

Patel, R., & Davidson B. (2011). *Forskningmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur AB

Raitasalo, K. , Simonen, J. , Tigerstedt, C. , Mäkelä, P. and Tapanainen, H. (2018). *ESPAD, European School Survey Project on Alcohol and other Drugs [What is going on in underage drinking? Reflections on Finnish European school survey project on alcohol and other drugs data 1999–2015](#)*. Drug and Alcohol Review. Hämtad: 2018-17-6, från: <https://thl.fi/fi/-/nuorten-alkoholinkaytto-vahenee-edelleen-juomisen-tilalle-on-loytynyt-parempaa-tekemista>

Rantanen, T. & Vesala, K. (2007). *Argumentaatio ja tulkinta - Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa*. Yliopistopaino, Helsinki.

Riksåklagarämbetet RÅ:2006:1 Påföljder för straffbart bruk av narkotika. Hämtad: 2018-2-5, från: <http://www.vksv.oikeus.fi/sv/index/julkaisutjaohjeet/valtakunnansyyttajanyleisetohjeet/syyteharkinta/vks20061seuraamuksenmaaraaminenhuumeausaineenkayttorikoksesta.html>

Rönkä, S. (2006). *Nuorten huumeidenkäyttäjien puhuttelu. Huomioita käytännöstä.* Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 70.

Sarajärvi, A & Tuomi, J. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Tammi, T. (8.9.2015). Paihdelinkki.fi. *Huumeongelmien ehkäisyn periaatteita.* Hämtad 2018-4-11, från: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihteet-ja-yhteiskunta/huumeongelmien-ehkaisy-periaatteita>

Trafikskyddets riksomfattande meddelande 24.11.2015 Hämtad: 2018-17-6, från: <https://www.liikenneturva.fi/fi/ajankohtaista/tiedote/huumeet-riski-liikenteessa>

Figurer

Figur 1: Hermeneutisk spiral. Jordan, S. (2016). *Mer om: Hermeneutik & Positivism.* Forskning och utveckling, Polisyrkeshögskolan, Tammerfors.

Figur 2: *Straffbart bruk av narkotika, brottsanmälningar hela Finland, åren 2012–2017.* Polstat 2018: Polisens statistikregister, Polisyrkeshögskolan, Tammerfors.

Figur 3: *Riksåklagarämbetets statistik av antalet ordnade tillrättavisande samtal i alla Finlands åklagarämbeten år 2017.* Riksåklagarämbetet 2018.

Informanter

Intervjuer med informanterna under augusti och början av september 2018.

Bilagor

Bilaga 1: Intervjufrågorna:

- Kauanko olet työskennellyt edustamasi viranomaistahon työtehtävissä?
- Kerro hieman sinun ammatillisesta koulutustaustasi?
- Kauanko olet työskennellyt nykyisten työtehtäviesi parissa?
- Mikä on mielestäsi parasta nykyisissä tehtävissäsi?

Puhutuksien tavoitteista:

1. Miten koet, että nuorten huume puhuttelujen tavoitteet saavutetaan Turussa nykyisillä toimintatavoilla?
2. Mikä on näkemyksesi edustamasi viranomaistahon tavoitteista puhutteluissa?
3. Mitä asioita pidät tärkeinä, että puhuttelun aikana käsitellään?
4. Mitä seikkoja sinä painotat ja tuot esille viranomaisnäkökulmastasi?
5. Onko teidän toimintaanne huume puhuttelujen suhteen linjattu tai ohjeistettu millään lailla? Jos on niin miten?
6. Edustamasi viranomaistahon näkökulmasta, miten koet, että nuorten huume puhuttelujen tavoitteet täyttyvät?
7. Onko sinusta puhutteluilla vaikutusta nuoriin ja heidän päihteiden käyttöön?
8. Minkälaisia vaikutuksia nuoriin huume puhutteluilla voisi parhaimmassa tapauksessa olla?
9. Minkälaisia vaikutuksia huume puhutteluilla on nuoriin kokemuksiesi perusteella?
10. Mitä sinusta toiminnassa voisi parantaa ja kehittää, jotta positiiviset vaikutukset voisivat lisääntyä ja tai laajentua?

Pitkän aikavälin tavoitteet:

11. Voisiko sinusta Turun toimintamalleja nuorten huume puhutteluissa kehittää, parantaa tai mahdollisesti muuttaa, jotta puhutuksien vaikutukset olisivat havaittavissa paremmin myös pidemmällä aikavälillä?
12. Uskotko, että nykyiset toimintamallit ovat tuloksekkaita vielä tulevaisuudessa?
13. Luuletko, että nykyiset mallit ovat käytössä tulevaisuudessa (5 vuoden, 10 vuoden päästäkin)?
14. Näetkö jotain esteitä nykyisen toiminnan jatkuvuudelle?
15. Entä luuletko tulevaisuudessa toiminnan kohtaavan haasteita, jotka ”uhkaisivat” nykyisiä malleja. Jos kyllä, niin minkälaisia?

- Ideoita haasteiden kohtaamiseen?

Viranomaisyhteistyöstä:

16. Miten koet, että viranomaisyhteistyö toimii nuorten huume puhutteluihin liittyvissä asioissa Turussa?
 17. Voitko kuvailla viranomaistahojen yhteistyömalleja nuorten huume puhutteluja järjestettäessä, itse puhuttelussa ja mahdollisesti myös sen jälkeen?
 18. Koetko, että yhteistyötä viranomaisten välillä voisi asian suhteen kehittää tai laajentaa? Jos kyllä, niin miten?
 19. Oletko kohdannut yhteistyössä ongelmia tai erimielisyyksiä?
- Onko nämä ongelmat tai erimielisyydet viranomaisten välillä vaikuttaneet puhutteluun tai mahdollisesti sen lopputulokseen / vaikutukseen?

20. Koetko, että edustamallasi viranomaistaholla on tarpeeksi resursseja ja ammattitaitoa osallistua puhuttamisiin?
21. Koetko, että asiassa viranomaisyhteistyötä tekevät viranomaiset ovat soveltuvia tahoja järjestämään puhuttelut? Mikäli et, niin minkä takia?
22. Miten viranomaisyhteistyö nuorten huume puhutteluissa Turussa sinusta toimii?
23. Onko sinulla mielessä keinoja, jolla viranomaisyhteistyötä puhutteluita koskien voisi mahdollisesti kehittää, parantaa tai laajentaa?
24. Voisiko sinusta jokin viranomaistaho jättäytyä pois puhutteluista vai ovatko jo osallistuvat olennainen osa kokonaisuutta?
25. Voisiko mahdollisesti jokin muu viranomaistaho tai yksityinen tekijä tuoda sinusta jotain lisäarvoa puhutteluille? Jos kyllä, niin mikä tai mitkä?

Bilaga 2: Intervjufrågorna översatta till svenska av mig:

- Hur länge har du arbetat inom den myndighet som du representerar?
- Berätta kort om din utbildningsbakgrund?
- Hur länge har du arbetat med dina nuvarande arbetsuppdrag?
- Vad är det bästa i ditt nuvarande arbete enligt dig?

Det tillrättavisande samtalets mål:

1. Hur upplever du att de nuvarande arbetsmodellerna lever upp till sina mål?
2. Vad anser du att samtalen har för mål enligt den myndighet som du representerar?
3. Vilka saker anser du att är viktigt att ta upp i samtalen?
4. Vad betonar du i samtalen som en myndighetsrepresentant?
5. Finns det anvisningar om hur verksamheten kring de tillrättavisande samtalen ska ordnas inom den myndighet du representerar? Om ja, hur?
6. Enligt din myndighetsuppfattning hur upplever du att de tillrättavisande samtals mål uppnås?
7. Tycker du att de tillrättavisande samtalen har en verkan på unga och på deras narkotikaanvändning?
8. Hurdana effekter kunde samtalen i bästa fall ge på unga?
9. Hurdana effekter har samtalen gett unga enligt din uppfattning?
10. Vad tycker du att skulle kunna förbättras eller utvecklas i verksamheten för att öka på positiva effekterna?

Verksamhetens mål på långsikt:

11. Kunde verksamheten i Åbo förbättras, utvecklas eller ändras på för att nå bättre resultat och verkan på längre sikt i framtiden?
 12. Upplever du att de nuvarande arbetsmodellerna är effektiva även i framtiden?
 13. Tror du att de nuvarande arbetsmodellerna är i bruk om 5 år och om 10 år?
 14. Anser du att det finns hinder för att fortsätta med de nuvarande arbetsmodellerna?
 15. Kan verksamheten stöta på problem som kunde hota de nuvarande verksamhetsmodellerna? Om ja, hurdana?
- Har du idéer för mötandet av eventuella problem?

Myndighetssamarbetet:

16. Hur upplever du att myndighetssamarbetet kring de tillrättavisande samtalen fungerar i Åbo?
17. Kan du beskriva myndighetssamarbetet i samband med de tillrättavisande samtalen, före, under och eventuellt efter samtalen?
18. Upplever du att samarbetet kunde förbättras eller utvecklas? Om ja, hur?

19. Har du stött på problem eller på konflikter i myndighetssamarbetet?
 - Har de här stötta problemen inverkat på själva verksamheten eller på samtalens mål?
20. Upplever du att den myndighet som du representerar har tillräckligt med resurser och expertis att delta i de tillrättavisande samtalen?
21. Anser du att de deltagande myndigheterna är lämpliga aktörer för att ordna de tillrättavisande samtalen? Om inte, varför inte?
22. Hur fungerar myndighetssamarbetet i själva samtalstillfället i Åbo?
23. Har du idéer eller förslag på hur myndighetssamarbetet kunde utvecklas eller förbättras?
24. Kan någon av myndigheterna lämnas bort från verksamheten eller är de alla i central roll?
25. Anser du att någon annan myndighet utöver de deltagande eller en privat aktör kunde tillföra mervärde för verksamheten? Om ja, vilken myndighet eller aktör och vad skulle de kunna tillföra?